Контрольный экземпляр

Массе а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

СОВЕТСКИ СОЮЗА КОММУНИСТИЧЕСКИ ПАРТЕ НОХЧ-ГIАЛГIАЙ ОБКОМА, НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ЛАКХЕХЬАРЧА СОВЕТЕИ МИНИСТРИЙ СОВЕТЕИ ОРГАН

«СВЕТ» Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

Газет арадувл 1923 шера денз ● ЕРА, 5 СЕНТЯБРЬ, 1985 ШУ. ● № 107 (7142). Мах 3 кеп.

СОВГIАТ ДIАДАЛАР

1984 — 1985 шера хьайбашка толаме Iа доаккхилга а, хьайбай продукци йоаккхилген йохкилген дукхагIа хилийтара а тIехьа лелаяьча Ерригсоюзни социалистически яхье котъяьнар а лаьрхIа КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Сийлен грамота еннай Грозненски района «Атагинский» совхоза.

Из толам боаккхача къаьстта дика къахьийгад доярkаша Дадаев Асмаликас, Мусаева Ашурас, Хасарова Раисас, Оздоева Яхийтас, Музаева Яхас, скотника Казаев Хизара, кхы дуккхача болхлоша.

Селхан совхоза шурий комплексе хьайбаш лeладерий торжественни собрани хилар. Котало яьккхача болхлошта дег тIара баркал а аьнна Дьхен доккха совгIат дIаделар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома шоллагIча секретара Д. Г. Завгаева.

Цул тIехьагIа къамаьлаш дир совхоза директора Л. Е. Фроловас, шурий комплекса начальника А. Демильханова, доярка Дадаева Асмаликас. Шоай къахьегамах боккха мах барах партенеи правительстван дег тIара баркал а оалаш цар дош делар дIахо йодача хана хьайбай продукташ дукхагIа яхаран йохкаран шоай совхоза коллективо кхы тIа хьинар айденна къахьегаргхилараx.

М. С. ГОРБАЧЕВА «ТАЙМ» ЯХАЧА АМЕРИКАНСКИ ЖУРНАЛА ТИЙННА ЖОПАШ

«Тайм» яхача американски журнало КПСС ЦК Генеральни секретарагара М. С. Горбачевгара дийхад массехк хаттара ответ далар а хIаьта иштта беседа яра «Тайм инкорпорейтед» яхача журнально-издательски корпораце генеральни директор Г. Грюнвальд, «Тайм» яхача журнала керттера редактор Р. Кейна, керттерча редактора заместитель Р. Данкен, журнала Московски бюрона керте латта Дж. Джексон тIаацар а. Беседа хилар укх шера 28 августа.

Лохе кепатох М. С. Горбачева ответаши американски журналистащца цун хинна беседен.

Хаттар. Мишта доашхаргдар Iа советско-американски отношеней хIанзара хьал, хIаьта хIанз малагIча керттерча событеша хоадам бу цу отношенешта?

Жоп. Нагахьа санна из хаттар оаш сога ши бутт хьалхагIа даь хиннадаларе, аз аргдар, вай отношеней хьал кIезиг-дукха тоалуш доагIа, тоаяларгахьа цхьайола догдоахийла хулаш латт.

Тахан, чIоаггIа халахете а, иштта оалалургдац сога.

БIарга тIа бIарг а оттабаь хьажа веза бакъдолчоа бIара. Женеве переговораш дIайолаенна йоллаше а, пачхьалкхенашта керте латтараш вIашагIкхетара хьакъехьа яь ваIад йоллаше а, вай мехкашта юкъера отношенеш дIахо а талхаш я, тIехь-тIехьа дукхагIа хьадеш латт герзаш. тIема кхерам юхабоалаш бац. Фу хиннад, хIана хул из иштта? Сон са коллегаши тоъал чIоагIа доагIар дIа-хьа дехаши самокритичнии да тхоай гIулакхашка — мехка чухьа хинна ца Iеш, цул арахьа а. Цудухьа цIаьхка а кхы цIаьхка а хаттар ду оаха тхоашка: миччa бесса хинна а вай гIулакхащца дувзаденна дахьогI из?

ТIаккха цу хьакъехьа малагIа Iоттар е мегаргья оаха тхоашта? ХIанзарча бехктокхамеча хьале США хьакъехьа дIакхайкадара сабар долаш хила гIерт Москва, антиамерикански кампанеш лелаяц, хIаьта шун мохк гоамлургбола гIулакх вIаллагIа а леладац. Оаха чIоагIа лоархIам болаш лоархI кхыметтел политически вIашдухьаленаш ирънаннача ханашка а американски халкъацара советски наьха безам, сона сайна хетачох, дукхача даькъе вIаши цхьатара бола безам боа ца белга.

Во да тIаккха герзаш дIадахара хьакъехьа переговораш дIайолаенначеи пачхьалкхенашта керте латтараш ялх шу даьнначул тIехьагIа эггара хьалха вIашагIкхетара кийчо еш латтачеи хана айпе гIоз бохабаран герзашта доазув оттадара процесс сеца латтачара меттахьа яккхаран оаха тIагIертта наькъаш лехаш хилар? Бокъонца из гIулакх лаьрхIа я, белгала аьлча, ядерни лелхамашта оттаяь тха мораторий, цунца дакъа лацаран ядерни тохкамаш массе метте дехкара хьакъехьара переговораш юхадIайолаяран предложени а луш США-га даь кхайкарал, хIаьта иштта машара тIехьа цхьана гIулакхаш леладарей космосе сихдаь герзаш хьаделга соцадареи хьакъехьара предложенеш а. Тхо дог тийша да: хIанзарча чоалханеча хьалашта кIалхардовлара никъ цхьана лаха беза.

Цудухьа кхетадеш дац, США бехктокхаме деятелаш тха предложенешта сел гуччахьа раьза боацаш хIанаб. Ховш да, из бокъонца йола пропаганда санна хетийта гIийрталга — из мара кхы хIама дац.

МоллагIча дешай маIан кIезиг-дукха а довзаш волча сага вIалла хала а доацаш бIаргагургда, тха предложенеш общественни мнена цхьа влияни е дага а йоацаш, геттара цIенхаштта уйла йолаш хилар. Ядерни герзашта доазув оттадара лаьрххIа чакхдоахаш хинна деррига гIулакхаш тохкамаш дехкаргара дIадолалуш хиннад — дагадохал оаш цу наькъагIа баьккха эггара хьалхара бокхха гIа а хинна дIаэтта 1963 шерара договор. Ядерни тохкамаш геттара соцадаро сихдаь хьадеш латта ядерни герзаш соцадергдар эггара кхерамегIарча — качественни лостаме. Цул совгIа, ядерни герз дIа ца доаржадайтара режим лелаяран чIоагIъяран юкъе цIенхаштта дакъа лацар хургдар цунах.

Нагахьа санна оаха мел деш долча хIамах цхьа пропаганда мара гуш ца хилча, укх принципага хьежжа жоп хIана лац цунна: «техачоа — тоха, Iеттачоа — Iотта». Оаха соцадаьд ядерни лелхамаш делга. ХIаьта оаш американцаша нийсдалар духьа дIатоха а денна иззаморг дергдар-кх. ХIаьта цул совгIа, тхона кхы тIа а цхьаькха пропагандистски хIама тохаргьяр-кх — кийч ца деш дутаргдар-кх, масала, кердача стратегически ракетий цхьа тайпа. ХIаьта оаха иззамо йолча «пропагандаца» юха жоп лургдар. Цу тайппара, иштта кхы дIахо. Хьанна эе дергдар-те вай цу тайпарча «пропаганде» лелаеча яхьо? Бакъдар аьлча, герзашта доазув оттадарах йолча долла хIама чулоацача соглашенена меттел-м хулалургьяцар из, цхьабакъда, шеко йоацаш, цу тайпарча соглашенега бодача наькъагIа баьккха лоархIаме гIа-м хургбар цунах.

США администраци, хIаьта а, кхыча наькъагIа яхай. Тха мораторена жоп а луш, цо куралца, массане а футтаройна санна, сихъенна аргIанара ядерни эккхам бир. ХIаьта машареча космоса хьакъехьа оаха еннача предложенешта цо жоп делар спутникашта духьаларча герза кхосса эггара хьалхара тохкам бе аьнна решени яр ца. Цу тIа а аргIанара «гоамала кампани» йолайир СССР-а духьала.

Цу дерригача хIамаша дег чу фу доссаду? Цхьан оагIорахьара, Вашингтоне цхьа корзагIбовлари тешам боври. Цхьан хIаманца — эгIазала кхуврчи ма дарра аьлча, сихдаь герзаш хьадара ерригача политикана ларде латта массанена бола кхерам духбувла хьасти лоархIаш йолча Советски Союзах дувцараш тха инициативаша харцдар кхераш сахьувзадарца — мара кхыча тайпара дашха йиш йолаш вац со. Вокх оагIорахьара, машара кхелашта хьалхара бехктокхам ца хетар. ХIаьта цо, боккъалдар аьлча, юха а юха а хаттар оттаду тхона хьалхашка: цу хьалашка вIалла йиш я а йий мехкашта юкъе лерттIа гIулакхаш леладе а рациональни отношенеш вIаштIехьъяха а?

Оаш хаьттар, советско-американски отношенешка керттердар, хоадамбешдар фуд, аьнна. Сона хетачох, бокъонца йола факт я, вай вIаши дезар — дезацар аьнна, дахилга е довлга цхьана мара хургдац вай. Вай воашта жоп дала дезаш дола керттера хаттар, — вай кийча дий, юххера а, вIаши машаре дахилга мара кхы тайпа никъ ца хилара мукIарал де. вай кийча дий. тIемагахьа йийрза уйлеи гIулакхаши машаргахьа лостае? Шунцига оалаш ма дарра — даха а кхыбараш бахийта а. Оаха цунах машаре дахар оал. ХIаьта Советски Союзах лаьца аьлча, оаха цу хаттара бакъдеш жоп лу.

Хаттар. Мишта хургья, хьона хетачох, Женеве ноябре президентаца Р. Рейганца Хьо вIашагIкхетара результаташ? США-си Советски Союзои хаьдда малагIа гIулакхаш чакхдаха доагIа цар шии оагIорахьара отношенеш тоаяра?

Жоп. Ма дарра аьлча, укхал хьалххагIа аз дийцар Женеве вIашагIкхетара перспективашка тахан се, цу вIашагIкхетара тхоаш раьза хиннача ханачул чIоагIагIа лоралуш хьежаш дола бахьанаш. Цун итогаш дукхача даькъе хIанз лелача гIулакхех тийша ма хургйий.

ХIаране бакъдергда аьнна хет сона, переговорий политически атмосфера хьалххагIе а вIаштIехьйоалаш йолга. Е президента а, е аз а ца лархIа йиш яц тхоай мехкашта чухьарчар дагаргдар а хIаьта иштта цхьоагIонхошта дагардар а. Кхыча дешаца аьлча, тоъал доккхача даькъе таханарча гIулакхаша белгалйоах ноябрьски къамаьла «сценареш» а.

Къайла хьоргдац аз, со дог ийкха а саготдеш а ва хIанз лелача гIулакхашта. Тха сагот ца де йиш яц, сона хетачох, Вашингтоне лоацаш латтача наькъо — цун практически политикага диллача а КIайча цIен бехктокхамеча болхлоша деча къамаьлашка диллача а. Из я тхона низ тIалоаттабара, тхо саьн чу тоIаде, хьалхагIа цкъа хинна ца Iийннача тайпара, сихдаь герзаш хьаделга доаржадаргара Гаргарча Малхбоаленерча «агрессега», сага бокъонаш телхаяргара, кхыметтел ЮАР-е лелаеча цхьа ший тайпарча футтарлелашка кхаччалца дола деррига къинош тхона хьатIадахка гIертара сценари. Из пачхьалкхен политика а йоацаш, цхьа «жиний поал» санна хIама да.

Тхо кийча да лаьрххIан корта болеи къамаьл де, тхоай счет хьалхашка я а йиш йолаш да тхо. Журнал дешараш ташта дош лала безам ба са, ядерни герзаш сихдаь хьадара хьалхарча США бехктокхама а, дунеи бе-беча регионашкарча цар гIулакхий а, ма дарра аьлча, терроризм лелаераш хьаллоацаш а, Америкеи хIаьта иштта дукхача цунна кхоаччара долча мехкашкеи сага бокъонаш телхаяра а хьакъехьа ала хIама долаш тхоаш хиларах. Цхьабакъда, сона хетар укх тайпара да: цун духьа гIеттаде дезарий-хьогI вай халкъаша а ерригача континенташкарча наха а машарга, кхерам боацачеи сатийначеи вахарга йола шоай догдоахийла ювзаш дола пачхьалкхенашта керте латтарий вIашагIкхетар. Яппараш ярах дикача гIулакха гIо хилац.

Селла лоархIамеча вIашагIкхетара концепци кхыча тайпара хет сона. Оаха, Москве, ховш ма дарра, дизза кхетаду вай барт вIашагIа ца кхетийташ дола дош. США политически лидераша укх тIехххьарча шерашка дийцараш миштал хьожаш долча хана тхо теркал ца деш дита йиш йолаш дацар тхоаш раьза доацаш дола, хIаьта дуккхаза а, духхьал дIаьлча, эгIаздуташ дола къамаьлаш, хIаьта а йоаяцар оаха мел аьлча а вIаши барта доахкалургдола наькъаш, юкъарча е лалларча хьаштий зонаш лохалургхиларах йола догдоахийла. Цунна эшар долаш да. Хьаэцаргда вай, масала, ядерни тIом бе а йиш яц, шига котало а йоаккхалургьяц, е США тIема совле яккха гIерташ а яц яхаш дийцараш. Цхьан дешаца аьлча, аз догдаьхадар цIенача дег тIара, хьалххагIе а лаьрхIа хIама доацаш деча, ядерни кхерамгара тIехьашкахьа боагIа никъ лаха лаьрхIача къамаьлага. ХIанзале а тоъал кIоардаь мифаши стереотипаши ца а ювцаш, реальни проблемаш, вай мехкий реальни хьашташ, вай кхоане, дунен ерригача сообщества кхоане ювцарга.

Цхьабакъда, долла хIама теркалдаьчул тIехьагIа, вIалла а цунна тара яц вокх огIоно еш йола кийчо. Шоай тайпарча политически «тIехгладиаторий» къовсамга дугачоа тара да гIулакх, партнера маькарагIа мишта тохаргьяр-хьогI, цу «къовсаме» совнагIа очко фу даь йоаккхаргьяр»-хьогI яхаш мара кхы уйла а йоацаш. Цу юкъе цецвоаккх цхьадолча къамаьлий формо санна, иштта чулоацамо а. Цунна дола масал — дукха ха йоацаш йийща господина Макфарлейна «лекци». Цунца ше ма ярра я Женеве тхона хьатIадахка лаьрхIача «бехкий набор» хинна ца Iеш, геттара ший тайпара, аз-м аргдар, хургйолча переговорий трактовка а. Кхыметтел цхьа зIаммига а хьалхашкахьа боаккха гIа духхьал Советски Союзагахьарча уступкех тийша хиннабоаб. Массе а деша — герзашта, регионални проблемашта, кхыметтел тхоай чурча гIулакхашта а ещ йолча уступкех.

Нагахьа санна из деррига а цIенхаштта дувцаш дале, оаха йийцача событена вIалла а кийчлац Вашингтоне Пачхьалкхенашта керте латтараш вIашагIкхетар переговорашта лаьрхIа да, цу тIа а. моллагIча цхьанне капитуляцех йолча актана кулгаш яздар духьа а ца ещ, нийсхон ларда тIа еча переговорашта. ХIаьта оаха Америкага е тIема а, е кхыметтел довна а совле яхьийтаяц, цудухьа цхьанна а хIаманца цунна декхарийла дац тхо. Вешта, иштта США тхона а мо мара.

Нагахьа санна из долла хIама цIенхаштта деце, герз эгаделга вIалла а доагIаш дац. Эшаш ца хилча санна сувсаергья дегIа пхьидаш, ловзаергья гIаре спектаклаш, чухьарча политически къовсама приемаш шин ядерни держава отношенешта юкъе сенна увттаергья? Низа мотт цига пайдана бац, кхераме ба. Цхьабакъда, пачхьалкхенашта керте латтараш вIашагIкхетталца хIанз а ха я, цу юкъа кIезига доацаш хIамаш дулургда из конструктивнии пайданеи хилийтара, хIаьта из, оаш кхетадеш ма дарра, шинна а оагIонах тийша да.

Хаттар. Хьона фу хет стратегически оборонни инициатива тохкамий программах, СССР-ан США-нен юкъерча контексте? Цу тайпара системаш кийчъелга соцадара вIаши барт бара таро бIаргагой Хьона, малагIча тайпарча тIахьожама раьза хургьяр Советски Союз из вIаштIехьбаьлча? Герзашта тIахьожам лоаттабара кхыча аспектех дола гIулакхаш мишта дегIадоагIаргдолаш гу Хьона. нагахьа санна цу тайпара барт бе вIаштIехьа ца даьлча?

Жоп. Иштта оалаш йолча стратегически оборонни инициативана критика ераштa жоп луш, официальни Вашингтоно йоалаю, шийна хетачох, деррига а дийна дIадоаккхаш я мотта аргумент — эрсий духьала ма бий «седкъашкарча тIемашта». Долче, из дика а нийса а программа я. Цхьабакъда, нагахьа санна ядерни эпохе цу тайпарча логиках вай гIулакхаш леладой, кхоане геттара ийрча хила тарлу.

Оаха, со теш, дуккхача американцаша а санна, из дош кхыча тайпара кхетаду. Оаха лерхI, цхьадола гIулакхаш да шаккхе а оагIув эшаеш. Уж да ядерни тIом, герз Iоаделга, дунен халкъашта юкъера кхохкам. Долаш да, цунга хьежжа, уж шаккхе оагIув котйоала гIулакхаш а. Уж да машар, цхьана гIулакхаш леладелга, цхьатаррара кхерамзле, ядерни катастрофах бола кхерам «Седкъашкарча тIемий» программа мах барах аьлча. оаха цIенхаштта тIаэцац ядерни тIалатара кхерам дIабоаккхаши цунца ядерни герз дIадаккхарга кхсачоши СОИ я яхилга. Из, гха а, сона ма харра, дуккхаза шун а специалисташта хетачох, хила йиш йоаца фантази я, яьсса догдоахилге я. Кхыметтел, специалисташта хетачох кхоачашъюлургйолаш лерхIача, ракеташта духьаларча оборона система хиларах тарра, дуккха кIезигагIча масштабех СОИ хилча а, чIоаггIа кхераме я из. Цу проекто, шеко йоацаш, сихдергда дерригача лостамех герзаш Iоаделга, хIаьта из тIема кхерам совбоаккхаш да. Цудухьа из проект во я тхона а, шоана а, массанена а.

Иштта кхетаеш тIаэц оаха СОИ тохкамий программа оалаш яр а. Эггара хьалха оаха из тохкамий лархIац. Тхона хетачох, из да, 1972 шерарча договорах йийхка йолча кердача ПРО система хьалхара аргIа хьаяр. ДIауйла ел алхха цхьан масштабий — гаргагIарча шерашка къоастаде лерхI 70 миллиард доллар. Алхха тохкамаш дарга иззал рузкъа дIадаха йиш яц, из белгалдоах американски Iилманхоша а. Дувцар да, ядерни герз хьадарах йолча программа — «Манхэттенски проектал» диазза совгIа дукхагIеи бIарчча итт шера — Бетта тIа саг Iохоаварга кхаччалца, космонавтика дегIайоалаяра лаьрхIа хиннача «Аполлон» программал шозза совгIа дукхагIеи йолча ассигнованеех. Из алхха тохкамашта лаьрхIа программа хинна ца Iелга хьагойташ да кхыдола бакъдараш а, царна юкъе чакхдаккха лерхIа ударни космически герза системашта тохкамаш делга а долаш.

Цудухьа еррига СОИ программа а цун иштта оалаш дола тохкамий дакъа а — из я, советско-американски гIулакхаш кхы а ирагIча хьала тIа дIатIадоахаргдола керда, кхы а кхерамегIа йола герзаш Iоадара раунд. Из ца хилийтара эш, январе СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий министреи США пачхьалкхен секретареи барт баь ма хиллара, космосе герз Iоаделга соцадар. Тхо теш: цу хьакъехьа барт бе йиш хиларахи цунна тIахьожам лоаттабе йиш хиларахи. Белгалдаккха лов, американцаш тхоаехчул дукхагIа тхо американцех а ца тешилга, цудухьа, уж а санна, хIара барт тешшаме тахка йиш йолаш хилар ловш да тхо.

Нагахьа санна цу тайпара барт ца хуле, ядерни герзаш Iоадара доазув оттадареи соцадареи хьакъехьа барт бе а вIаштIехьдаргдац. Мохк лорабареи тIалатареи герзашта юкъера вIаши тийша хилар гуш да, доашхаш бакъде ца дезаш. Цу тайпара, нагахьа санна космически герза хьакъехьара США хIанзара позици — из цар тIехххьара дош дале, Женевера переговораш цох духхьал дIаала деза, цхьаккха а маIан доацаш хул.

Хаттар. Хьо Генеральни секретаралла эттача денз, Iа массехк тайпара гIулакхаш дIадоладаьд советски экономика тоаяра лаьрхIа. Тхога ала йиш хургьяцар Хьа дIахо Iайха де лерхIарех? МалагIаш я, Хьона хетачох, советски экономика керттера проблемаш? Дунен экономикера малагIа хувцамаш пайдане хургдар Советски Союза?

Жоп. Историгара хьадоладергда аз. Проблемаш я цар хьахилар тхох тийша доацаш. ЧIоагIа хала тIехьале яр дIаьяннача режимагара Советски Iаьдалга кхаьчар: тIехьайиса экономика, феодализмах юхедиса къаьна гIулакхаш, дешанза бола миллионаш.

Цунна дIатIатохал, мехка доккхача даькъа тIа халкъа къахьегамца хьакхелла дуккхадар доагадеши доходеши деррига хIалакдеш чакхбаьнна ши тIом. Юхаметтаоттаде йиш йоацаш зе да: Даймехка тIем тIа боабаь 20 миллион, човнаш яьи айпаш даьи миллионаш нах. Цу хана денз 40 шу дIадаьннад, цхьабакъда тха халкъа дага латт лайначун къахьа оагIонаш, хиннача зена хало. Наьха дегашта а лаьттан дегIа а хинна човнаш ерзаяра советски халкъа эшар машар, алхха машар ба.

Малхбузехьа дукхазза лаьдаьд: фашизм тIалатаро дохадаьр юхаметтаоттадеш СССР-а эшаргда 50—100 шу, яхаш. Советски наха даьд, де йиш йоацаш хеташ хиннар, эггара лоацагIча ханашка юхаметтаоттабаьб халкъа боахам. Бакъдар бакъ ца хилча далац — тIемашен мохк юхаметтаоттабарои дIадаьккхад революци хинначул тIехьагIарча ханах ткъо гаргга шу, кхы дукхагIа деце а.

Чоалханеча хьалашка, тхоай система потенциалах пайда а эцаш, тха вIаштIехьдаьннад Советски Союзах дунен тIа эггара йоккхагIа йола дунен держава е. Социализма низи йоккхий таронаши хьагойтай цо.

Цунца цхьана йолаш я кхыча тайпара, тха кхоачамбоацаращцеи гIалаташцеи ювзаенна халонаш а. Царех оаха гуччахьа дувц. Массаза а бац оаха дика болх, хIанзарча экономика, тха йоккхийча таронаша: бийдала кхоачамашеи квалифицированни балха низои, лакха дегIаденача Iилма — къаьстта фундаментальничо, — хIанз тхона гуш ма хиллара, дикагIа, толашагIа, пайданегIа болх бе кийчеи ловши нах хиларо дIадехарашка хьежжа боахам лелабе Iомаденнадац хIанз а.

Хано чIоаггIа дIадех майрра гIулакхаш тоаделга. Цу тIера хьахиннай-кх социально-экономически дегIаахар сихдара концепци. Тахан тхона — из лоархIамегIара, эггара сийлахьара декхар да. Массе а оагIорахьа дийцачул тIехьагIа къоастадаьд из кхоачашдара наькъаш. Оаха лерхI капитальни вложенеех пайда эцилга тоаде, машинаш хьаяр, электротехнически а электронни а промышленность, энергетика, транспорт, кхыдараш санна дола доакъош дегIадоаладара хьалхара моттиг дIаяла. Керттерча теркаме да агропромышленни комплекса доакъош а, къаьстта юртбоахама продукци чакхйоаккхилгеи ца йойташ лелаелгеи. Лоацца аьлча, лакха динал йолча продукташца наьха хьашташ диззагIа Iалащдара мел эшар дергда оаха.

Халкъа боахам тоабаро дIадехаргда, экономика стратегически лостамех — экономически дегIаахара хьашташка хьежжа доакъош, регионаш, къаьстта йола боахама звенош цIенхаштагIа кара хилийтара централизаци дIахо чIоагIъелга. Цхьабакъда, цхьан ханна оаха дIахохьо управлене демократически юхьигаш чIоагIъяра, объединеней, предприятей, колхозийи совхозийи шоай лоIаме хилар шердара, моттигашка шоаш доал делга дегIадоаладара, общества хьашташта, цунна зе хургдоацаш йола инициативеи предприимчивости могаяра никъ.

(ДIахододар 2-гIа оагIо тIа).

10-гIа ДЕКАДА

Дика толамаш доахаш къахьег укх шера Старогрозненски буруь тохара балхий управлене лаьттан ченаш техкараша. ДIабахача бархI бетта планал совгIа цар техад 2683 метр буруь.

Во дIаболабаьбац сентябрь бутт а. ДIадахача диъ дийнахьа 200 метр гаргга лаьттан тIоанашта буруь техад.

КПСС XXVII съезда сийна яхье а этта укх шера 8 скважина буруь техад планагIа 7 йолча, 7 керда буруь тоха установка хьалъяьй. Цу юкъа кходаьд 830 тонн Iаьржа металл, 300 эзар киловатт-сахьат электроэнерги, къахьегама овсаоле планагIа йоагIачул 15 процент лаккхьеннай.

Съезда хетаьча вахте белгала дика толамаш доахаш къахьег буруьдеттараш Швецов Владимир, Шулихин Иван, Шевчук Владимир керте латтача бригадаша. Белгалдаккха деза управленерча 14 бригадах ворхIне цхьайтталагIча пятилетка заданеш кхоачашъяьлга.

* * *

Доккхийча хьокхамашца белгалдаьккхар мехкдаьттаи газовни промышленноста болхлой Ди Октябрьски Революце орден леапеча «Старогрознефть» НГДУ коллективо. Духхьал лаьтта тIоанашта хица низ тIалоаттабара режим нийсса лелаяр бахьан долаш ер шу доладелча гIоне 859 эзар тонн «Iаьожа дошув» даьккхад. Из хул 10,5 эзар тонн бархI бетта заданел дукхагIа.

Коммунистий форума хетаьча яхье массарел а дикагIа хьокхамаш доахаш хьабоагIарех ба насосий машинисташ Бойко Елена, Элембаева Сулижан, слесараш Дарнглазов Федор, Гучигов Аршри, оператор Иванова Людмила, кхыбараш. Чакхъяьннача нийс декадах вIаштта пхеза управлене гIолла хьалхара моттигаш яьхай цу наха.

А. ТИЩЕНКО.

* * *

Доккхийи бехктокхамеи декхараш латт хIанз Нохч-ГIалгIайчен энергетикашта хьалхашка. Лоацача хана гуйран-Iан замалахьа лерттIа болх бергболаш кийчъе еза предприятеш. Дукха да цу даькъе де дезараш а. Бакъда, декхарий лоархIам ма барра кхетабеш къахьег энергетикаша. Къаьстта белгала ба Аргунерча номер 4 йолча ТЭЦа болхлой.

Цун ерригача производственни звеньяшка шерра яьржай «КПСС XXVII съезда — хьинареча къахьегама 27 декада!» яхача боламах йола социалистически яхь. Дика лоархIаяьй теплоэлектроцентрала коллектив бархI бетта декхарех а. Электрически йовхалеи энерги потребителашка дIакхачийтара декхар тIехкхоачашдаьд.

Из толам баккха вIаштIехьдаьннад оборудованех бизза пайда эцар бахьан долаши къахьегамеи производственнии дисциплина дика хиларахи. Кхычарна шоашкара масал телаш хилаоца белгала ба слесараш «РСФСР заслуженни энергетик» яха цIи лелаю Юсупов Абуязит, Умханов Рамзан, прибористаш Дудатов Шарудин, Хамзатов Владимир, кхыбараш.

* * *

КПСС XXVII съезда яха ма йоагIа накъа яха лерхIача шоллагIча теплоэлектроцентрала коллектива цехаш, сменаш, бригадаш, шоайла яхье а яьнна хьинаре къахьегаш хьейоагIа. Цар толаме кхоачашъяьй бархI бетта план. Иштта заданел тIех йиъ миллион совгIа гигокалори йоахала энерги дIахийцай.

Оборудоване технологически режим нийса а лелаеш, цунна реконструкци а еш къахьегарах ер шу дIадоладелча денз ворхI бIаь тонн условни доагор кходаьд энергетикаша.

ХIанз ТЭЦ-2 коллектив гуйран — Iан замалахьа дергдолча балхашта оборудовани кийчъеш ба, котлоагрегаташта латта къаьна турбаш а хувцаш.

Балха тIа шоашкара масал гойташ хьинаре къахьегаш ба машинист, Ленина ордена кавалер Иванушкин Алексей, смена начальник Григорьян Эдуард, тIема а къахьегама а ветеранаш прибористаш Кузнецов Дмитрий, Котов Иван, плотник Карташов Александр, кхыбараш.

Х. СУРУДЖАНЦ.

КПСС обкома пресс-центро хоам бу

ТЕЛЕФОН 2-66-72

Оперативни даннешка диллача 3 сентябрь хьатIакхоачаш республика бIарчча хьанийцача аргIаш даьд 154,1 эзар тонн аьлах, вешта аьлча планаца нийсйича 75 процентах. Из 45,8 эзар тонн дукхагIа хул соахка цу денга кхоачаш хиннaчул.

Укх тIехххьарча кIирагIа тIакхийтта аргIаш даь йол 10900 тонн я. Йол кийчъяра план кхоачашъяьй Гудермесски района боахамаша. Планови заданеш кхоачашъяь бовла боахк шелковчанаш, шалинцаш, надтеречненцаш, урусмартановцаш.

Силос дIахо а кийчъеш я. Траншеяшка йиллай 509,3 эзар тонн масса — соахка цу ханна йилла хиннaчул 92,5 эзар тонн дукхагIа. Укх кIирагIа тIакхийттар 98 эзар тонн гаргга я. Силос кийчъяь довлаш латт Надтеречни района боахамаш. Цига еррига а кийчъе езаш йисар 1200 тонн масса мара яц. ГIулакхаш дика лел Шалински Наурскии районий доакъар кийчдерий. Урусмартановцаш тIехьабисаб. ПланагIа 40,2 эзар тонн кийчъе езача мелле укхаза 15,3 эзар тонн мара силосни масса кийчъяьяц. Силос йоллача метте мелача темпашца болх бу Сунженски, Назрановски, Ачхой-Мартановски районий боахамий механизатораша.

ХIара денна дукхагIа шерлуш латт ялатийна лаьрхIа хьажкIаш чуэцара балхаш. Республика бIарчча хьанийцача 3 сентябрь хьатIакхоачаш 1744 гектара тIара хьажкIаш хьекхай. Хьалха ба ялатийна лаьрхIа 652 гектара тIара хьажкIаш чуийца урусмартановцаши 544 гектара тIара чуийца грозненцаши. ХьажкIаш чуэцара балхаш сихдаьд Шалински района хьажкIаш лелаерашеи наурски боахамашеи.

3 сентябрь хьатIакхоачаш торговни сетен чакхдахеи хьакхьачад 58,4 эзар тонн баьцадаараш — планагIа лаьрхIачох 37,7 процент.

Цхьан дийнахьа эггара дукхагIа гулдаьд ачхоймартановцаша, — 1884 тонн. Баьцадаараш дохкара план 38,2 процент кхоачашъяьй районо. Цхьан дийнахьа 900 тонн совгIа баьцадаараш ийцад Грозненски района боахамашкара. Уж дохкара план 41,3 процент кхоачашъяьй.

Баьцадаараш гулдареи дIакхахьийтареи балхаш мелача темпашца ду Сунженски района боахамаша. Цхьан дийнахьа тIакхийттар еррига а 133 тонн мара яц, хIаьта сом бохкара план 24,8 процент мара кхоачашъяьяц.

ХЬИНАРЕ КЪАХЬЕГ

«КПСС XXVII съезда — 27 хьинареча къахьегама декада!» яха девиз кхоачашъеш ба Малгобенски района къахьегамхой. Ленина орден лелаю «Малгобекнефть» НГДУ районерча промышленни предприятешта хьалха латташ хьайоагIа. ДIадахача декадах хьалхара моттиг хьожалъй М. Лященкос кулгалдеча № 2 ЦДНГ-1 бригадана. План тIехкхоачашъяьй № 1 ЦДНГ-2 а № 2 ЦДНГ-3 а бригадаша (бригадираш В. Левшини А. Трегубови).

КОАРТОЛАШ ЧУЭЦ

«Экажевский» совхоза коартолаш лелаераша плани 115 мара йоацача 125 центнер чуэц гектара тIара. Къаьстта белгалбаха беза укхаза механизатораш И. Халухаев, В. Баркинхоев, М. Хашагульгов.

Цхьабакъда, ала дезаш да, хьальха коартолаш потребителашта дIакхачийтара гIулакх во латт. Цхьайолча хана хьатта 300 тоннал совгIа коартолаш хьаIов.

М. С. ГОРБАЧЕВА «ТАЙМ» ЯХАЧА АМЕРИКАНСКИ ЖУРНАЛА ТИЙННА ЖОПАШ

(Ииюстедоалар. Долалур 1-ча оагІо тІа).

Цхьан дешаца, оаха лех боахам лелабара пайданегІа дола наькъаш. Чакхноах, маІан — Іилман - технически прогресса темпаш белггала сихъелга, дерригача кхоачамех дикагІа пайда эцилга дола, — йоккхий экономически эксперименташ. Тхо гІерт, материальни а моральни а стимулироване ерригa оагІонаш, пайда, маьхаш уттадар, кредит, хоорасчет санна йола чаццдара болх беш хилийта, инструменташ из декхар кхоа. Ишттa да управленеи планированеи ерригa система радикальни тоаяра оаха беча балха маІан.

Цунца цхьана оаха юкъейоах экономически дегІаахар сихдара кхыйола таронаш а. Аз яхар да дисциплинеи порядоки чІоагІъелга массанегара — болхлочунгара дениз министрга кхаччалца — хьадехара боарам лакхбелга, бехктокхам ца хиларцеи бюрократизмацеи къовсам лоаттабар, къахьегама этика Іомаяр, общества дерригача вахаре социальни нийсхо чІоагІъяр.

Ишттa экономически проблемаши гІулакхаши тхацига шортта да. ХІаьта малагІа мохк уж доацаш ба. Тхона гуш я тхоай проблемаш, тхоай общественни строя, тхоай мехка таронех тешаш а да. Укх тІехьарча хана со хиннав тайп тайпарча районашка, дуккхача нахаца къамаьлаш хиннад — болхлошца, ахархошца, инженерашца, Іилманхошца. Мишта латт гІулакх? Хувцамаш делга, майрра болх тоабелга хилаьеа даргдоацаш лаьрхІа халкъо хьаллацарал совгІа, цо дІадехар, бокъонца хано дІадехар хинна дІаотташ латт.

Белгалдаккха лов: укх тІехьарча хана экономикана оаха дукхагІа теркам тІабахийтар дац, тхо металл, мехкдаьтта доаккхача, цемент, станокаш, кхыйола продукци арахецача рекордаш уттае гІертилга. Керттерадар — наьха вахар тоаделга да. Цул сийлахьа лерхІаш хІама дац тха. Алхха укх шера соцам тІайийцаб унахцІено лораяра, Іилман болхлой, инженерно - технически персонала цхьайолча категорешта алапеш лакхдара, дуккхача пенсионерий вахара хьал тоадара, мах боацаш миллион гаргга лаьттан участкаш тел хІара шера сомий бешамаш лелаелга дегІадоаладара, оаш «шоллагІа цІа» оалаш дар хьакхоллара. Кхы а дуккха гІулакхаш чакхдаха лерхІ. Уж чакхдахар, ховш ма хиллара, экономикерча толамех тийша хургда. Укх тІехьарча хана укхаза гуш да дикагІча оагІорахьара хувцамаш — айеннай промышленни продукци арахецара, къахьегама овсарле лакхъяра темпаш.

Оаш хет: дунен экономикера малагІа хувцамаш пайдане хургдар Советски Союза? Эггара хьалха, из экономикал дукхагІа политика яле а, герзаш Іоаделга соцадар. Тхона дикагІа хетар, тахан оборонага дІадода хІара сом, граждански, машара гІулакхашта дІадохийташ хилча. Шоана, ВІашагІкхийттача Штаташта а я, аз кхетадечох, хІанз герз арахецаро дуаш латта ахча дІадахийта моттигаш. Аз ювцац хІана бюджета дефицитои пачхаьалкхенах доаллача декхарои хьакхолла проблемаш. Уйла е еза кхыча мехкий проблемай а. Герз Іоаделга соцадар тІагІертта оаха хьадехар, ишттa, бІаьш миллионаш нах меца, эггара я эшар доацаш болча хана, нах боабера средстваш хьакхоллаш бІаьш миллиардаш дІаухийташ хилар аморально лоархІаш хиларца а да. Вай дерригней бокъо яц ишттa эттa хьал теркал ца деш дита.

Дунен экономиках шийх лаьца аьлча, оаха лерхІ Советски Союза а, сона хетачох, кхыча мехкашта а, пайдане хургдолаш дерригача экономически а валютно - финансови а хьала стабилизаци яр, декхарий проблемаш нийсхонца къоастаяр, керда экономически порядок оттаяргахьа дахар. Ишттa, дунен торговли дегІайоагІача дискриминационни доазонаш уттаделга, кхыйола духьаленаш елга дІадаккхар, оаха а тха доттагІашеи союзникашеи а хьинарегІа дакъа лаца лерхІа дунен халкъашта юкъе къахьегам бекъилга дІахо кІоаргдар. Цу тайпарча хувцамех пайда баргбар Лаьттарча дерригача халкъашта. Масала, Советски Союзаи США-кеи юкъе шерра торгово - экономически гІулакхаш вІаштІехьдахаро новкъостал дергдар шун мехка совленна бІаьш эзараш керда болх бе моттигаш хьакхолла.

Хаттар. Советски Союз гІерт, ВІашагІкхийттача Штаташка кийчъяьча кердагІча технологена дукхагІа тІакхача. Советски Союза мел чІоагІа а, керттерча даькъе, малагІча гІулакхашта а эш из? Нагахьа санна ВІашагІкхийттача Штаташа кхы дукхагІа цу технологена дІатІа ца кхоачийте, хьангара из эца даха лерхІаш да шо?

Жоп. Уйла яйташ я шун хаттара форма ше. Долчча беса аьлча, малав дикагІйолча технологега кхача ца гІерташ? Цунна тІакхача гІерт берригаш, США а юкъе йолаш, кхыметтел США эггара хьалха а йолаш. Аз яхар алхха легально лицензеши дукхагІа Іилма юкъедола товараши ийдарах а е легально доацаш промышленни шпионаж лелаярах а хиина Іац. США-ас шийн специфически методаш а лелаю. Масала, «хьаькъалаш дІаувзилга» — Малхбузен Европера меттел, дегІадоагІача мехкашкара а. Хьаьцал, шийн филиалашка гІолла кхыча мехкашка Іилманнеи техниканеи карагІдаьннараш шийн доалахьа дерзадеш транснациональни корпорацеша беш бола болх. ХІанз цу гІулакхa лаьрхІа пайда эца гІерт ишттa оалаш йолча «седкъашкарча тІемий» тохкамий программах.

Советски Союзах аьлча, цо дуккха кІезигагІча боараме пайда эц доазол арахьарча Іилманнеи техниканеи карагІдаьннарех. Оаха цІаккха а къайла кхихьадац дунен халкъашта юкъе къахьегам бекъача оахош дакъа лоацилга шерде, цхьана Іилман - технически гІулакхаш леладелга дегІадоаладе ловш тхоаш хилар, цу «базар» тІа даьсса кулгаш хьаллаьца хІама еха ца долххашехьа а.

СССР американски технологи ца хилча мегаргйолаш яц яхача уйлан автораш бицлу тахан шоаш хьанца гІулакхаш леладу, тха мехкаца доагІача даькъе. Сийлахьйоккха Іилман - технически держава а хинна дІаэттай из революци яьначул тІехьагІа технологически кортамукъале а яьккха. Цо таро еннай тхона дунен шоллагІча тІемах чакхдовла, эггара хьалха космосе арадовлеи шеррача боараме космически тохкамаш леладеи, тешаме оборона Іалашъе, бІарчча хьайийцача мехка хІама кхоллара низаш дегІадоаладе. Дагадоххарах аьлча, мишта кхето еза американски аргументаце вІашдухьаленаш? ТІема ассигнованеш е еза яхача хана, США кхы къамаьл хилац СССР-а технологе даькъе фантастически карагІдаьннарех мара. Соцадара гІулакхаш бакъде гІертача хана, тхо тхьайса улла, тІехьа йиса юрт я ала гІерт, цунца торговли лелаяр, цхьана гІулакхаш леладар хІаьта а, шоай «къама кхерамзле» йохаеш йола. Бакъдар малагІа да укхаза? Сенах теша веза?

Оаха духхьал дІалх цу е кхы тайпарча продукце Іилман - технически боарама тхоаш раьза па хиларах. Цхьабакъда, Іилман - технически прогресс сихъе оаха лерхІ США-ра СССР-е, технологи хьаозара чотах а ца еш, советски Іилмера прогрессивнегІа йола идеяш, кердадараш «хьаозара», уж советски индустренеи юрта боахаман юкъейоалаяра чотах, тхоай Іилман - технически потенциалах говзагІа пайда эцара чотах. Укхаза — тха плаций а программай а юкъмоттиг я. Цхьабакъда, из ишттa дале а, кхетош да, тхо духьала дац, шинна а оагІон хьаштий ларда тІа кхыча мехкашца, царна юкъе США а йолаш, Іилман - технически гІулакхаш леладарах боалача совленна болча пайданна.

Уж шерра дегІадаьхкадар 70-ча шерашка — энергетикеи, ядерни яр а юкъейоагІаш, химеи, космически тохкамаш дечеи, кардиологеи, онкологеи, кхыча доакъошкеи. Из пайдане дар шинна а оагІонна — из хов американски Іилманхошта а. ХІанз дІадаьннад цхьана гІулакхаш леладелга. Тхона из новкъа хет, цхьабакъда, аз шоана тешам лу — уж доацаш а тхоаш мегаргхиларах. Эггара хьалха латта Іилма тхоашка доландаь а. Іилман - технически карагІдаьннарашта цхьан США монополи йоацандаь а.

Из кхета а деш, США-а тІехь - тІехьа чІоагІагІа низ бу шийн союзникашта, царга а тхога Іилманца ювзаенна продукци ца йохкийта гІерташ. Цул совгІа, цу тайпарча продукце цхьадола тайпаш «къама кхерамзле» Іалашъяра бахьан а уттадеш, дІакхахьийтац Малхбузен Европе а, цун викалаш а бахкийтац шоай лабораторешкеи Іилман симпозиумашкеи.

Цунца, бакъдолаш, тхона зе де гІерт. Цхьабакъда, алхха тхона даь Іе гІертац. «Советски кхерама» мундах тІехь - тІехьа шерагІа пайда эц США-с шоашца цхьоагІо йолаш долча мехкашцарча конкурентни къовсаме а, цар Іилман-технически прогресс дегІайоагІилга лаьгІдеи цунца дунен рынкера цар позицеш йохаеи лерхІаш. ТІехь-тІехьа белггалагІа гуш да из. Цхьабакъда, сона хет, шоашкара технологи дІа а кхухьаш, хьалуш лоадама хІама а доацаш цхьатарра бокъо йоаца партнераш болаш лела вож оагІонаш раьза хургъяц, аьнна. БІарчча хьайийцача из — кхоапе ца гуш перспектива йоацеи практика я.

Сона лацар вай къамаьл негативни нота тІа чакхдаккха. Бокъонца гуш да, нагахьа санна США-и СССР-и санна Іалаьмате йоккха Іилман - технически потенциал йола ши мохк, цхьатаррарча бокъоний ларда тІа цу даькъе цхьана гІулакхаш леладеш хилча, алхха цу шин мехка хинна ца Іеш, дерригача дуненна а пайда баргхилар.

Нийсъешнача моттигах пайда а эцаш, шун журнал дешараштa дикадар карагІдалар, цар иразe машаре кхоанеи хилар ловш се воагa царга дІаала. Советски кулгалхой, советски халкъа цІерагІа кхы цІаьхка а берригача американцашна дІаала лов сона царна ха деза эггара лоархІамедар: Советски Союзера тІом боагІаргбац, оаха цІаккха а болабергбац из.

* * *

М. С. Горбачев. Сона ловтексте хьовхаяь проблемаш нийса кхетаяра, сона хетачох, боккха лоархІам болаш йолча массехк оагІонах алар.

Ца аьлча далац, укх тІехьарча хана тайп-тайпарча мехкий массови информаце средствай оагІорахьара аз къамаьлаш дари интервью ялари дехаш дуккха моттигаш хиннилга. ХІана содаьд духхьал «Тайм» журнала дехар кхоачашде?

Шугара хьакхаьчача хаттарашка со хьежача, сона хийтар, хІанз вай шин мехка юкъерча хьала сагота хилар гойташ уж хаттараш шоаш да аьнна. Тхона ишттa дукха хазац американски политически а кхыдолча гІозарий а викалаш цу гІулакха сагота болаш. Сона хийтар, хьакхаьчача хаттарий чулоацам (нагахьа санна аз из нийса кхетабаьбале) — из Іалаьмате чІоагІа лоархІаме элемент.

Кхы цхьаькха бахьан а да, кІезигагІча лоархІаме доацаш. Из да, тахан дунен тІа этта хьал оаха кхетадарца дувзаденна. Из хьал чоалхане, кхохкаденна, аз аргдар кхыметтел — эккхара кхерам болаш. Цунца цхьана кхы а чІоагІагІа тиалхара тенденци йолаш а да из. Цу процесса бахьанех аз укхаза дувцаргдац. Цу хьакъехьа тхона хетар шоана дика ховш да. Сона лоэра хІанзарча вай мичад, малагІча дунен тІа дахаш да, яхача хаттара жоп дала. Цунца ситуацена драматизаци елга а лац сона. Шуца гуччахьа дувца лаьрхІа ва со, хІана аьлча шинна оагІоно цун мах барах тийша да дуккхадар. Тхона хет, США-и СССР-и санна йолча державай кулгалхоех аьлча, цар хьала анализ елга, цар практически политика хила декхар да, шоай халкъашта а ерригача адамлена а хьалхашка шоашка кхоача Іалаьмате боккха бехктокхам кхетабеш.

Вай ханара реальность латт, Іилман техникан дегІаахара боарамо керда ситуаци хьакхолла, герзаш Іоадара геттара кердагІйола этап дІайолае таро луш хиларах. Со гІийртав гуччахьа, цхьаккха хІама къайла ца хьош шун хаттарашта жоп дала, аз дех са жоп аргІанара «пропаганда» ца лархІар. Бакъдолаш гуш да, ВІашагІкхийттача Штаташтеи Советски Союзаи шоайла барт бе, вІаши накъа моллагІа тІа баккха хІанз а Іалаьмате низкъала хилар. Иззал чІоагІа да вІаши ца тешар. ХІаьта нагахьа санна герз Іоаделга кердача лагІа тІа даьлча, нагахьа санна цу гІулакха эггара кердагІа Іилманнеи техниканеи карагІдаьннарех пайда ийцача, безам оттаргбийтеш оагІонех цхьание, вокх оагІонал ше тІех я аьнна хетарах, пайда эцара шийн кулгаш хьадаста, роковой гІа баккха? Геттара бехктокхаме этап я из.

Вайна юкъера гІулакхаша тахан мелла ира латте я, шоай болх дІахоьхьош да цхьадола оттадаь доазонаш — шинна а оагІонна хьалдача даькъе кхерамале Іалашъеш йола тІема - стратегически паритет хилар, ракеташта духьаларча оборонах дола Договор, вахаре кхоачашдеш дола ОСВ-2 Договор, ядерни герз дІа ца даржийтара дола Договор, кхаь даькъе ядерни тохкамаш делга дехкаш дола Договор. Цу доазонаша шоай гІулакх ду. Ховш ма хиллара, хІанз цар кІийле ахка болабеннабале а: герз Іоаделга дІаходахьара шоашта новкъарле еш дола уж доазонаш дІадаха гІерташ дола низаш болх бе доладеннад.

Нагахьа санна уж ерригa юхасецош йола фактораш ца хилча, бакъдолаш, цІаккха ца хиннача тайпара дІаяржаргьяр герза керд-кердагІа тайпаш хьадара тІехьара яхь. Цу плане цхьан оагІоно даьчоа духьалара гІулакхаш долалу вокх оагІоно. дохьаж арадаьлча хьахул цуниа духьале ер а. Ишттa я теркал ца йича йоала исторе урок.

Сенга кхоачаргда вай тІаккха?

Аз-м аргдар: ха дІайода, поезд яха тарлу, нагахьа санна кхоачам болаш сиха тоха ца лой. Ишттa я «Тайм» журнала хаттарашта жоп дала со раьза хилара шоллагІа мотив.

Берригa нах баха ловш ба, цхьаккха вац вала безам болаш. Цудухьа политически къонахчал хила а деза дІайолалуш йола кхераме процесс юхасоцае а еза. Герз Іоаделга соцаде деза, дІадоладе деза герз дІадоаккхилгеи гІулакхаш тоаделгеи.

Са хьалха а нийсденнад Москве еnача скипер О'Нил керте хиннача США конгресса делегацеца къамаьл деш тхо — хоадам болаш советско - американски гІулакхаш тоадара оагІорахьа хиларах дІаала. Тха кулгалхошта хетар ишттa да. Эттача хьалах нийса реалистически выводаш ю оаха. Къовсам боацаш дола бакъдар латт, хьал тоадара гІулакхаш дикагІа хилийтара тІахьийха па Іеш, оаха геттара хьалда йола предложенеш телаш хиларах а, хІаьта ишттa оахоша цу лостамах практически гІулакхаш чакхдоахаш хиларах а. Кхетадеш ма дарра, тхона хет американски оагІоно царна доагІаш дола жоп лургда, аьнна.

Хала хете а, герзаш Іоадарей ца тешаш хиларей воча гона юкъера арадовлара оаха мел яхачоа духьала хьахозаш алхха цхьа жоп да: «Ак! Ак! Ак! Пропаганда! Пропаганда! Пропаганда!». Бакъдолаш, цІенхашттарча политикаша ишттa леладац партнерашцара гІулакхаш.

Из ишттa дале а тхона хет, космоса милитаризаци ца яра, стратегически ядерни герза, юкъерча гаьнала герза хьакъехьара переговораш сеца латтачара меттахьа яхара йола предложенеш а ядерни лелхамаш соцаде лархІар а, кхыдараш а юкъе долаш, Советски Союза тІехьагІарча гІулакхех Вашингтонера хьахезар американски администраце тІеххьара дош дац, аьнна. Тхо цунга дог доахаш да.

Хьамсара господаш, вай къамаьла, вІаши бІара а хьежаш деш дола ер дакъа, дукхагІа лоархІам болаш лоархІ аз. Оаха дог доах, дунен тІа а советско-американски гІулакхашка а хІанз этта хьал оаха мишта кхетаду, цу хьале де дезараш оаха мишта кхетаду, долчча беса нийса американски обществевностага дІакхоачадергхиларга.

Вай мехкий йиш яц гІулакх конфронтацега дІакхоачаде. Ишттa ба — советски а американски а халкъий боккъонцара лоІам. Из хьагойта беза реальни политика меттаца. Соцаде деза герз Іоаделга, дІадаккха деза герз, лерттІача хьарсам чу дерзаде деза советско-американски гІулакхаш. Дег тІара аз дош лу, сийлахь-доккхача шин халкъа юкъера уж гІулакхаш, цар исторически лоархІамга хьежжа, хила деза ха хьакхаьча хиларах. Вай гІулакхех боккъонца тийша ма йий дунен кхел, дунен цивилизаце кхел. Тхо кийча ду цу лостамах болх бе.

ГІулакх къаьстта ирагІча хьала тІа дІакхоачаду, тхога хьакхоачача хоамаша гойтачох, хІара дийнахьа Вашингтоне политически атмосфера кхы а чІоагІагІа кхохкаеш хиларо. Хьахозаш да цец ца ваьлчеи духьала ца хилчеи варгвоаца къамаьлаш.

КІай цІаи американски администраце цхьабола викалаши гІерт герзаш Іоадера доазув оттадарах Советски Союзаца барт барах къамаьл а хила йиш яц яха кхетам дІачІоагІбе. Эггара дукхагІа лаьрхІача дог даха йиш яр, йоах цар, шинна а мехка кулгалхой вІаши бовзари, хьатІадоагІача шерашта, кхыметтел итташ шерашта а лаьрхІа дувцаргдолча дешай ден повестка кийчъяри да. Из маІан долаш яр, масала, ши ди хьалха кепатеха Армакости Тауэри санна болча США администраце викалий интервью. Цхьан дешаца аьлча, дерригa а ду, герзаш Іоаделга соцадареи космоса милитаризаци ца яйтареи хьакъехьа США-неи СССР-и юкъе барт хилара йола моллагІа таро хьалхехьа дІаяйкхара. Вашингтоне гуччахьа йоах: Советски Союзо фуннагІа дой а США-с ударни космически герзи спутникашта духьала системаши хьаелга чакхдоаккхаргда. Ишттa боккъонца «хьастамаш чудетт», кортолгаш тІахьовзаю, тІаккха моллагІа кхычо церrашка уж хьалахар деза!

Фу дича бакъахьа да укхаза? Из процесс соцае еза. Из хургда Советски Союза а Америка ВІашагІкхийттача Штатий а хьашташта жоп луй.

Мел дукха хиннай хьалха Советски Союз гора оттае гІерташ, цун низ кхоачабе гІерташ моттигаш. Из хІама ца хулаш дІадаьннад, дІахо йодача хана а хургдац цох хІама.

Тхога доагІачох, оаха дІакхайкадац США «зулама империй» я, яхаш. Тхона хов ВІашагІкхийтта Штаташ фуй, американски халкъ фуд, дунен тІара цар лоархІам маштаб. Тхо — вай гІулакхашка керда, дикагІа этап хилара тІехьа да. Нагахьа санна гІулакх, аз ювцача, герзаш Іоадара качественно кердача этапа тІа дІатІадоале, цу тайпара декхар къоастаде дукха а халагІа хургда, нагахьа санна вІалла таро йолаш из хуле. Цудухьа тІахьех оаха США стратегически ядерни герза а, юкъерча гаьнала герза а, космоса проблемай а хьакъехьа тхоца цІенхаштта барт бара.

Ишттa, сона хетачох, эггара керттерадар дІааьнна ваьннав со. ХІанз сона лов. «Тайм» журнала хаттарашта денна жоп тІадола, кулг аздаь каьхат шуга дІадала; айонимни ответашта кепатехай аьнна шоана бехк ца байта (белам). Теркалделаш: бетгаргаш баьццара бос болаш я шоана, революце экспорта хьадж кхетаргйоацаш! (Белам).

Г. Грюнвальд. Господин Генеральни секретарь, тхо ираз долаш да укхаза нийсдаларах а е интервью эца йиш хиларах а. ЧІоагІа раьза да тхо, укх публикацеца дувзаденна дола хьай дагардараш хьадувцара Іа тхона сел камаьрша ха хетаярах. Тхо а да саготдеш советско-американски отношенешкарча хьала, — тхо цаІаш хинна а Іац.

Вашингтонерча, Советски Союзацара отношенеш йохае гІертача цхьаболча нахах дийцар Іа укхаза. ХІаьта президента Рейгана цкъа санна дукхаза дийцад, Советски Союзаца моастагІал дац шийн, цуццара отношенеш тоае гІерт ше, шун мехкацара тІема совле яккха гІертац, яхаш. Іа дІатІаэцаш дий уж къамаьлаш? ХІаьта президентах Рейганах шийх фу хет Хьона?

М. С. Горбачев. Белггаларча даькъе аз хьалхагІа а дийцад цу хьакъехьа йоазонца кхахьийтача ответашка. Оаха теркалдаьд президента 1983, 1984 шерашка дийца бакъахьара хІамаш, цу даькъе ООН-е цо къамаьл деча хана дийцараш а. Оаха белгалдаьхад ядерни тІом хилийта мегаргбац, цу тІем тІа котбаьннараш хургбац яхаш цо дийцараш. Из чІоагІа лоархІаме да. Оаха теркалдаьд, СССР-цара тІема совле яккха гІерташ яц США яха цун дешаш а. Цар а президента къамаьлашкарча кхыча бакъахьарча а хІамаша таро лу, тхона хетачох, кхоанен чу цхьана хьажа, вай отношенешка хІанзара баьде оагІув дІаяккха. Дуккха хІамаш хІанз а тоаде йиш йолаш да аьнна хет тхона, нагахьа санна вІаши ладувгІаш хуле. Цудухьа раьза хилар тхо Женеве президентаца вІашагІкхета. Цудухьа да цу вІашагІкхетарца дувзаденна тахан Вашингтоне оаха сел чІоагІа теркалдеш хилар а. Цхьан американски журналистка ма аллара, — нагахьа санна кхыметтел балетни труппаш дІа-хьа ахийтара хьакъехьа а Женеве барт вІаштІехьбоале наха тІоараш тохаргдолча хьал тІа американски общественность оттае гІерт.

Тхо цІенхаштта уйла йолаш да, цудухьа цу вІашагІкхетара цІенхаштта предложенеш кийчъеш а да, — президента Рейгана гонахьарча аьттехьарчеи кхычеи деятелаша фуннагІа дувце а. Нагахьа санна вІашагІкхетар дикаца чакхдала тарлуш хиларах дог тийша тхо хиннадецаре, тхо раьза хинна хургдацар цига дакъа лаца. Ишттa я тха позици.

Оаш ишттa хаьттар президентах шийх сона фу хет. Со цунца вІашагІкхийтта хиннавац, цудухьа сона хала да мишта саг ва яхача деша цунах цхьаккха хІама ала. ХІаьта политически дешага диллача, оаха теркалду тха халкъо лоархІаш долча американски халкъо президент хержа хилар, цудухьа тхо кийча да цунца гІулакх леладе.

Г. Грюнвальд. Мукъаба сона космически герзашца дувзаденна дола цхьа хаттар де. Тха хаттарашта йоазонца Іа деннача ответашка а, тхоца яьча беседе а Іа аьлар, кхаь даькъе соглашени яра тІехьа я Советски Союз — стратегически наступательни герзашта, юкъерча гаьналга кхувсача ядерни герза, космически герза. Цхьабакъда, Москвера хьаухача комментарешка хьежача, хеталу, космически герзий проблемах лаьца переговораш яра оаш вІалла моттиг йитац аьнна, хІана аьлча, оаш дІадех герза цу тайпа хьакъехьа леладеш дола моллагІа тайпа гІулакхаш деча тохкамашкара деиз хьа, геттара соцаделга. Цудухьа хатта безам ба са — Советски Союз кийча йий космически герза хьакъехьарча дешах лаьца переговораш е? Цу даькъе шерра тохкамаш, ховш ма дарра, оаш оацош а ма даьдий, да а ма дой, цудухьа, гучох, Іа кхетадеш хургда переговораш ярах уж гІулакхаш соцаде йиш хургйоацилга. ВаІад е вІаштІехьдаргдац вІаши дагадаьннача цхьан боарамий е бустамий хьакъехьа мара.

М. С. Горбачев. Іалаьмате принципиальни дош да из. Космически арена милитаризаци елга ца дехке, космосе сихдаь герзаш хьаделга юха ца тохе, — тІаккха цхьаккха хІама а хургдац. Ишттa я тха чІоагІа позици. ХІаьта цунна ларде улл тха хьашташ санна, ишттa США хьашташ а теркалдеш оаха баь чІоагІа бехктокхаме мах. Переговораш е кийча да тхо, космически герза хьакъехьа а ца еш, цу герза хьадда малагІа тайпаш оттаде мегаргда космосе яхача дешах лаьца а ца еш, космосе сихдаь герзаш хьа ца дайтара хьакъехьа.

Женеве Советски Союзо предложени еннаяр ударни космически герзаш хьаделга, Іилма - тохкама балхаш а чулоацаш, царна тохкамаш делга. уж дІадоаржаделга дехкара хьакъехьа ваІад е аьнна. Герзий из керда класс хьахула ерригa этапаш чу а лоацаш дехкаиза даргдац уж. Космически герз хьадара программа цхьа дакъа ма дий тохкамаш. ХІаьта цу тохкамашта США-с итташ миллиардаш доллараш хьежаделга тхона гуш хилча, оаха геттара дика кхетаду, цу программай авторашта бокъонца дагардар фуд. цу программашкара хьайоагІача космосе герз оттадара хьакъехьарча политико гІулакх мича дуг.

Къамаьл Іилма - тохкама гІулакхехи уж дехкаиза дарг ца хиларахи долча хана тхона дагардараш, бакъдар аьлча, фундаментальни Іилмаш дац. Уж тохкамаш деш да, гучох, дергдолаш а да. США деш дола къамаьл тІема ведомства заданешкеи контрактешкеи хьежжа еш йолча разработкай хьакъехьа да, цу тІа а макеташ, опытни образецаш хьа ца хулаш юсаргйоацача, лабораторни йоаца полевой отработкаши тохкамаши де дезача цар этапе. Лоацца аьлча, йоагІ-йоагІача системашта конструировани яраи хьаяраи хиланза дарг мел доацар деш латтача хана. ЙоагІаш йолча запрета тІахьожам лоаттабуларгбий аьнна США-с тхога хаьттача, оаха жоп лу — лоаттабуларгба. ХІанза аз йийцача этапе къаман технически средствай новкъосталца тІахьожам лоаттабуларгба. Нагахьа санна хІанз космосера автомашиний номераш вайна къоастаюлуш хилча, лабораторни доаца полевой тохкамаш-м вайга, вІалла шеко а йоацаш, зелургда. Укхаза керттердар сенах латт аьлча, из латт, нагахьа санна тохкамаш оалаш дарий юххьанцарча стаде из процесс соцайича, цхьаккха тайпа хьашт хургдацар космически герз хьадара дІахорча стадешца. ТІаккха доацача гІулакха ахча хьан хьежадергдар?

Цхьабакъда, вокх оагІорахьара, нагахьа санна тохкама балхашка итташ миллиардаш доллараш дІаухийте, тІаккха, бакъдар аьлча, цхьание а безам хургбац ах ницъ баьча юхасаца. ХІаьта нагахьа санна герз космосе хьалхьой, тІахьожам вІалла лоаттабе а йиш йоацача аргъя процесс, тІаккха нийслургда вай, аз лакхе ма аллара, хургдар хьалхагІе а ха вІаштІехьдаргдоацача этапе.

Цу хана дог тийша хила мара дезац шун, вож оагІув а наб еш улларгйоацилгах.

СОИ алхха тохкама хьисапах дувцараш шоай лардага диллача герза космически системаш хьаяра шерра процесс къайлаяхьа лаьрхІа да.

Ракеташта духьаларча системай хІанз шоллагІча ноахала тохкам бе лерхІаш США хилар тІехье цІенхаштта кхераме йолаш да. Цунга хьежжа хилар духьа из теркал ца дича даргдац тхо. Деш дола къамаьл ма дарра аьлча космосе оттаеча ПРО цхьайолча элементашта тохкам бара хьакъехьа ма дий. Цу тІа а теркал ца бича далац тхо ядерни лелхамашта оаха дІакхайкаьча мораторех США хьакхетарах йолча тха предложенеца Вашингтоно лаьца хийра никъ.

Тохкамаш ца деш дита тигац США правительства, тигац ПРО лазерни системашта чуболла ядерни хьув кийчбара шийна уж эшандаь. ТІаккха уж ма йий космосе оттаеча ПРО система элементаш. ХІаьта нагахьа санна программа биззача боараме йоаржайича фу хургда? Цунах хургдолчун цІенхаштта уйла лйта Америкага.

Гучох, США цхьание уйла яь хургъл тхол хьалхабовла. Советски Союз готъе таро гучаьнна хилара. Цхьабакъда, из — иллюзи. ВІаштІехьдаьннадац из дІаяхача хана, вІаштІехьдаргдац хІанз а. Цунна дала иззамо диза жоп тхона корадагІаргда. Цхьабакъда, цу хана каша йохкаргъя ерригa переговораш, тІаккха хац сона, уж дІа маца йолае йиш хургъя. Цу тайпара перспектива США тІема - промышленни комплексана мегаш хила а мег, цхьабакъда, цунна болх бе лаьрхІа тхо даьне а дац.

Тха предложенеш советски халкъа а, США халкъа а хьашташта ма хеттара я. ТІаккха из дакх тІема промышленни комплекса викалаш эггара чІоагІагІа корзагІ боахар а. ХІаьта уж-м США дукха ма бий, кхоачам болаш ба уж правительстве а, цудухьа из, бакъдар аьлча, тхона ховш да. Цхьабакъда, ала дезаш за со конструктивноста запас тхоай йоккха хилар. США правительство дІахо а тІахьехаргья оаха кхы тайпа никъ лацара. ТІаккха йоккхий таронаш хьаеллалургьяр стратегически ядерни герзий даькъе а, юкъерча гаьналга кхувсача средствай даькъе а, никъ хьабийлла хургбар вай мехкашта юкъера отношенеш тоаяра, кхыйола дунен халкъашта юкъера проблемаш къоастаяра цІенхашттача процесса.

ДагадоагІа сона, дукха ха йоацаш со Днепропетровске волча хана цхьан болхлочо хаьтта: фуй уж президента Рейгана кхайкаеш йола «седкъашкарча тІемий» планаш? ІехадергдиІ - хьогІ вай США-с? Аз жоп делар: саготма де Іа, вай Іехадайтаргдац хьона воаш. Цхьабакъда, нагахьа санна переговорашка гІоллара вай партнераш вІаши мегаш йола решенеш лаха шоаш кийча хилар хьахьокхе, тІаккха вай а воай дерригa низаш оарцагІдоахаргда цу тІулакха.

Тхоай позици гуманни эгоистичнии йоацаш я аьнна хет сона: бокъонца Советски Союзеи США-и, вешта дерригача кхыча халкъий а, хьашташта ма хеттара я из.

Ахча дахьа моттиг йоацалтеш шун, американций? Тхона хов, къоастае езаш йола проблемаш шун шоай йолга. Тха тхоай ярел вогІа йовзаш хила а мег тхона уж, хІаьта а йовза-м йовз.

Р. Кейв. Ши хаттар де безам бар са. Хьа дешашкара ходелар сона укх тІеххьарча кІирашка США-с яьча заявленешцеи гІулакхашцеи ювзаеннача цхьайолча событешта Хьо саготдеш хилар. Аз дувцар, белггала аьлча, спутникашта духьаларча системашта тохкамаш дергдолга хьакхайкадар а хІаьта ишттa Москве американцашта тІамохкаьий яхаш ювцаш йолча химически веществацара Іалаьмате тамашийна истори а да. Гучох, уж ши события пайдана лархІа йиш йолаш яц советско - американски пачхаьалкхенашта керте латтараш вІашагІкхетара чІоагІа кийчо еш хиларга диллача. Цу шин событе цецваьккхавий хьо, цІенхаштта зе даьдий цар пачхаьалкхенашта керте латтараш вІашагІкхетара еча кийчонна?

М. С. Горбачев. Пачхьалкхенашта керте латтараш Женеве вІашагІкхетара еча кийчонах лаьца аьлча, шоана дош дала йиш йолаш ва со, тхо цунна цІенхаштта кийчлуш хиларах, цу вІашагІкхетара боккха лоархІам беши цІенхаштта цунах догдоахийла еши тхоаш хиларах. Хозаш хул, бакъдар аьлча, вІашагІкхетара Вашингтоне кІезигагІа лоархІам беш хилара тешал деш, дош довзара мара, гаьнна хургйолча переговорашта ден повестка оттае лаьрхІа мара дац из яхаш тха партнерашца еш йола заявленеш. Цхьабакъда, сов доккха хІама ма дий. Советски Союзи США-и санна йолча шин пачхьалкхен кулгалхой духхьал вІаши бовзар а цул тІехьагІа Женевски Іамца, Швейцарски Альпашца безам баар а духьа Женеве гІолга. Дунен халкъашта юкъера хьал сел чІоагІа кхохкаденна латтача хана, гештде мегаргдоаца хІама хургдар из.

Лоацца аьлча, тхо цІенхаштта кийчлу вІашагІкхетара, цудухьа долла хІама дергда оаха Советски Союзаи США-неи юкъера отношенеш унахцІена яра плане цунга тоъал йоккхий результаташ ялийтар духьа.

Р. Кейв. Укх кІирагІа цхьан журнала тІа араяьннай хьалха хиннача США президента Р. Никсона статья. Цо, белггала аьлча, язду, пачхаьалкхенаша шоай политически гІулакхашка вІаши сабаре хилара хьакъехьа цхьан ханна барт вІаштІехьа ца боаккхе, герзашта доазув оттадара е уж кІезигдара хьакъехьарча соглашене машар чІоагІбарга вугаргвац яхаш. Лоацца аьлча, Никсона хетачох, хьалхарча моттиге латтараш, гучох, герзашта тІахьожам лоаттабаре проблемаш а йоацаш, Советски Союзаи США-неи юкъерча отношенешка тІа-тІа доккхагІа хулаш латта кхохкама кхуврчаш да. Іа мишта лоархІ из?

М. С. Горбачев. Сона хьашт долаш дар Господина Р. Никсона хетар шун дешашка гІолла довзар. ХІаьта Женеве президентаца Рейганца оаха дувцаргдолча хаьддача дешах лаьца аьлча, цу тІа оаха болх бу США пачхаьалкхен департаментацеи КІайча цІенцеи контакт а йолаш. Из процесс дІахо йодаш я, цудухьа хІанзарча этапе бихке дениз дувца лацар сона.

Цхьабакъда, Никсона цІераца кхы тайпа ассоциаци отт са. Цхьан хана, хьал чоалхане доллаше а, тха вІаштІехьдаьннар Р. Никсон керте лаьттача США правительстваца цхьана гІулакхаш леладара таронаши наькъаши лаха. ХІаьта цу хана тІайийцаяр Іалаьмате лоархІаме решенеш.

Дагалохал оаш кховзткъалагІа шераш. Цу хана а чоалхане дацар дунен халкъашта юкъера хьал. ХІаьта а 1963 шера ма дирий хІанз а тІехьа кхоачашдеш дола кхаь даькъе ядерни тохкамаш дехкаш дола чІоагІа лоархІаме Договор.

Из исторе даькъа доагІаш да, цхьабакъда, истори дика да цунгара урокаш хьайеш хилча. Ишттa хІанз а хьажа деза хьалашка бехктокхамеча пачхаьалкхен позицешкара, хьал унахцІена дарга, советско - американски отношенеш нийсъярга долха наькъаш лаха деза.

Г. Грюнвальд. Алхха Хьона хьайна доагІаш дола хаттар де мукъаба сона. Советски Союзе кулгалдара керда стиль эггара хьалха дІайолайийтар Хьо ва. Хьо каст-каста хул наха юкъе, царца вІашагІкхеташ, лоацца аьлча, Хьо гуччахьа латт. Цу тайпара балха стиль дика хетий Хьона, фу пайда лу цо?

М. С. Горбачев. Цкъа-дале, цу тайпара стиль хьийхай тхона В. И. Ленина. Даим яьхад цо дуккхача наха юкъе хиланза, царга ладувгІанза, цар дагардар кхетаданза а царна дагадоахкараш практически политикана юкъедахьанза а даргдац. Цу тайппара, хьалхле В. И. Ленинга я укхаза, хІаьта на тайпа нах бІаь шера цкъа мара багІац.

ХІаьта шозлагІа-дале, сона керда практика яц из. Ишттa хиннав со аз Ставрополье болх беча хана а, укхаза, Москве а, хІанзарча сай посте харжале хьалхагІа. Вешта дуккха ба тха-м ишттa болх беш. ХІанз прессо дукхагІа довзийта, шерагІа дувца хургда со дІа-юха ахар а нахаца вІашагІкхетар а.

ХІаьта бІарчча хьанийцача цу тайпара балха стиль тхона эшаш я. Тхона хьалхашка проблемаш латт, тоъал йоккхий а йолаш. Уж кердача тайпара къестае езаш я. Укх тІеххьарча шерашка тхоай дегІаахара хІанзарча этапа анализ еш хиннад тхо, тІаккха, оаха яь выводаш къахьегамхошта дІайовзийтанза, нахаца уж тахканза, хІаьта цул тІехьагІа тха парте хургйолча съезде ювца оттанза яргьяц.

Цу тайпара, стиль сона езарахи ца езарахи, латтац дош. дукхагІа латт из кхыча тайпара тха болх бе йиш ца хиларах, нагахьа санна оаха кийчъяьча политике практически результаташ хилийта тха безам бале.

Г. Грюнвальд. Алхха Хьона доагІаш дола кхы цхьаькха цхьа хаттар. Хьо — советски обществе даьча Іалаьмате кІоаргача хувцамий инициатор. Из процесс йолаелча дениз дуккха бехктокхаме нах хувцабеннаб балхаш тІара. ХІаьта, гучох, ишттa дІахо гІоргдолаш а да из. Алал, нах кхерий Хьох?

М. С. Горбачев. Кхерац аьнна хет сона. ХІанз тха мехка деш дола хІама сона цхьаннена дагадеха дац. Тха берригача кулгалхошта цхьатарра хетар да из. Тхо дог тийша да, оахош дер нийса хиларах. Уж проблемаш къоастае еза ха хьатІаккхаьча а къоастае езаш а я. Наха юкъе хиларах эггара кертера еш йола вывод — из да тха предложенеши практически гІулакхаши чІоагІа хьаллоацаш хилар. Цул совгІа, партена чухьа а, наха юкъе а кхы а сихагІча темпашца гІулакхаш леладе дог отт. Майрра, бІу ца къожабеш гІулакхаш леладе а цу цхьан ханна хьожаш хила а деза аьнна хет тхона. Оаха дІахо а леладергда гІулакхаш тхоай халкъа хьалхашка чІоагІа бехктокхам хеташ. ХІаьта наха тхогара дІадех доши гІулакхи бе-бе хургдоацаш чІоагІа политика чакхйоахилга. Цу тайпара, цу гІулакха чІоагІа тІахьожам лоаттабу тхона. ХІаьта хІанз оаха тхоай гІулакхаш уж дукхагІа дІадовзийтача хьалашка леладеш хиларах тха демократи кхы а дукхагІа хьаелл. Цу тайпара, нах кхерара хьакъехьа дац деш дола къамаьл. Кхыча бесса, цар могабу оаха лаьца никъ.

Цхьабакъда, долла хІама тоаденна хетийта со гІерт аьнна шун уйла хилийта безам бац са. Мехка дІахьош я оаха массане а йоккхий эргалонаш елга тхогара дІадехаш йола кІоарга процесс. Кхетадеш ма дарра, из нахах, кадрех тоссалу, массане а балха методех тоссалу. ХІаьта цхьайола кадраш хувцалора аьнна, из-м мичад тхацига цхьа хьовзам бола хьал эттад яхилга. Из естественни процесс я. Во дац из процесс сопаш хилча мара.

Цу тайпара, цхьаццадолча кадрови хувцамаша хІанз оаха къестадеча дешашта гоннахьа цхьа политически къовсам хьахьокхаш хиларах латтац гІулакх. Тхона хетачох, эргалонаш е еза массане а массанахьа а — оаха а, республикашка а, областашка а, хІара къахьегама коллективе а. Бакъдар аьлча, цо партегара дІадех чІоагІа къахьегилга. Цхьабакъда, оаха лаьцача наькъо саггота эшараш хьахьокхаш хиларах тха халкъо хоадамболлаш хьаллоац из. Цо тха дог тешаду оаха чакхдоаха гІулакхаш нийса хиларах.

Къамаьл чакхдоалаш ерригача вай беседана керттера лархІа мегаргдола цхьа дош ала безам ба са. ДоагІаш аьнна да, арахьара политика чурча политикагара дІахо йодаш я. Нагахьа санна из ишттa дале, укх хІаман уйла яр дех аз шугара: оаха тхоашта чурча порядка сел йоккхий планаш уттаеш хилча, тІаккха малагІа тайпа арахьара хьалаш да тхона хьашт дараш? Жоп лулга шуга дут аз.

Г. Грюнвальда дег тІара баркал аьлар М. С. Горбачевна шоаш тІаэцарах а беседа ярах а.

ПАРТИЙНИ ОРГАНИЗАЦЕШКА—ОТЧЕТАШИ ХОРЖАМАШИ

БАКЪДАР ДУХХЬАЛА ДIАОАЛАШ

Предприятешка, объединенешка тайп-тайпара автоматика прибораш дIаувттаеш, йолаш яраш тоаеш дукха монтажнин ремонтнин балхаш ду «Ювмонтажавтоматика» треста чуйоагIача Грозненски МУС-а коллективо.

Толаме кхоачашъю управлене коллективо паччахьалкхен планаши тIанйца социалистически декхараши. Шу доладелча денз эксплуатаце дIаеннай 169 объект, царех 147-нена «тIехдика» мах баьб паччахьалкхен комиссе, болх хьабарга дIадодар планагIа доагIачул совгIа лохдаьд 1,15 процент, холуш айяьй къахьегама овсарле, кхояьй дукха материально-энергетически ресурсаш. Тахан коллективе къахьегача 188 сагах 115 коммунистически къахьегама ударник ва, царех 16 саг парте члена а болаш, коммунистически къахьегама 7 бригада я.

Тресте шерра йоаржаьлаьттача социалистически яхье шоллагIча квартала итогех кхоалагIча моттиге я управлени. Укхаза баламах балам а теха къахьегаш ба тахан эрсий, эрмалой, черсий, дагестанцаш. гIалгIай, нохчий, кхыча къамий нах. Цар хIаране сакхетам лакха хиларах, шоай гIулакхех цIенхаштта дог лазарах хьахинна беркат да из.

— Даьха толамаш гуш да, уж вайгара цхьанне а доахаргдац, тахан вай декхар да ерригa терко динза дисарашта, балха тIа дувлийтача гIалаташта, ледарлонашта тIа а эза, дIахо йодача хана уж кхы нийс ца ялийтара наькъаш белгалдахар, — аьлар собране отчетни доклад еш партбюро секретара Л. Аванесяна.— Чакхъяьннача отчетни юкъа управлене яьй 9 собрани. Дийца дешаш а лоархIаме хиннад. Учете латтача 23 коммунистах кхаьнне яьча отчетага ладийгIад коммуниссташа, гIо даьд царна нийсъенна ледарлонаш дIаяхара, бакъда дерригa даьдац коммунисташа цу собранешка шоаш тIанийль решенеш йизза кхоачашъяра, хала хете а парех цхьаяраш каьхата тIа йисай. Иштта цхьа бутт совгIа ха хьалха ладийгIадар Аксарайски ГПК-и Грознерча В. И. Ленина цIерагIча мехкдаьтта чакхдоахача завода Г-43-107 яха комплекси санна йолча геттара халачеи бонкха лоархIам болчеи объектий проектносметни документаци кийчъяра хьакъехьа инженерни кийчон даькъа начальника яьча отчетага. Ах шу далалехьа цу объекташка болх бе йолаяла езаш я коллектив, бакъда хIанз а хайрадаь хIама дац, хIаьта доагIача тайпара а хаьдда а жоп хьадийхадац цунгара партийни бюрос.

— Дукха кхоачамбоацараш да вай комсомола партийни кулгалдара даькъе, — аьлар ше къамаьл деш къонача коммуниста А. Гусева. — Юххьанца дикка тохаденнадар вай комсомольски организаци вIашагIйоллара. 16 саг кагирхой хьагул а баьтехкар комсомолец малав, бакъда цу тIехь из болх сецар! Цу даькъе керттера бехк сай лоархI аз, хIана аьлча сона тIадилладар из бехктокхаме декхар. Из гIулакх цIенхаштта тоаде деза вай. Цул совгIа цхьаькха ледарло а яьннай партийни организацегара: тоъал ха я халкъа тIахьожама группа болх ца бу.

— Кхувш йоагIача тIехьен цIенхаштта йоакхо яр дIадех парте Центральни Комитето. Цу хьакъехьа цхьацца дика хIамаш карагIдаьннад коллектива, айхха бувзамаш лоаттаду цо къона кадраш хьалкхеча профессионально-технически училищашца, дукха мероприятеш чакхйоах уж балха тIа дIанийсъяра, балхацара цар безам совбаккхара, эскаре гIулакх даь баьлча шоай предприяте къахьегаргдолаш юхабахкара. Бакъда, дукха ледарлонаш ювлийт цу лоархIамеча гIулакха тIа, — белгалдаьккхар коммуниста Е. Мерлякова. — Училищера практике баьхка дешархой хIаравар цхьан хьехамча тIачIоагI а ца веш берригаш а цхьан бригаде дIахьожабир. Уж теркалбеш царна доагIача тайпара хьехаш, болх бе Iомабеш саг вацар, шоай фу де деза ца ховш лелар кагирхой объекте гIолла, цудухьа болх а эсала бора. ХIаьта из цхьаккха дича а хила йиш йолаш хIама мичад. хIана аьлча, кхоана дийша а баьнна хьабаьхкача царца бала хьега беза вай. Цул совгIа цхьаькха а да. Дийша баьнначул тIехьагIа дукхагIча даькъе 4-ча разрядагIа болх бе болалу кагирхой, хIаьта разрядага хьежжа балхаш хьаде-м хац царна. Бехк хьанаб? Бригадирий, участкай начальникий ба, царна характеристика язъераш а квалификаци хьежаераш а уж боландаь. Из гIулакх цIенхаштта тоаде деза.

— Дика традицеш кIезига хьахиннаяц коллективе, — аьлар, ше къамаьл деш коммуниста Э. Бежанова. — Торжественни хьале дезду болхлой классе къонабараш хьаэцар, царна тел балха инструмент, бакъда цхьацца хатараш нийслу цу лоархIамеча мероприятешка а. Йизза комплект йолаш, дика хилац кагирхошта луш йола инструмент. Цхьаккха коллективе, партийни организаце гIулакх дика лела йиш яц, — аьлар цо дIахо,—нагахьа санна хIаранена ше, де дезар фуд ца хой. Уж дешаш дизза доагIа вай партийни организацена. ХIара коммуниста тIадилладац хаьдда общественни декхар, еннаяц поручени, цудухьа малагIафу дича бакъахьа дар-хьогI яхаш дIа-хьай лелар мара, партийни бюро членаша белггала баь болх гуш бац. Цхьан секретарага дукха дулургдац, нагахьа санна цунна гIо деш ца хилча, из кхетаде дезаргда керда хержача партийни бюро члений.

Управлене вIашагIъеллаяр соахка коммунистически къахьегама кхо школа, хIара участне цхьацца а йолаш. Бакъда, цхьаннахьа а бIарччача шера цхьа занятие яьяц, хIаьта ший теркама кIалара далийтад партийни бюрос из лоархIаме гIулакх, аьнна цIенхаштта критика йир партбюрона, цу гIулакхa бехкгокхаме хиннача коммунисташта Самковна, Герасимовна, Хамхоевна, Манусьянца, Федотовна коммуниста А. Куликова. Хьанна эшаш я ши-кхо саг мара а воацаш, яьй алийтара, еш йола занятеш. Цу гIулакхо къаьгга тешал ду идеологически балха дешашта дукхагIа терко тIаоза езаш хилара. Коммунистий балхах лаьца яьча отчеташка ладийгIа дале а цхьа отчет хиннаяц шера ший уставной декхараш коммуниста мишта кхоачашду дувцаш, хIаьта таханарча собране хьахьоких цу деша къаьстта йовхо е езилга.

Иштта долаш долча кхоачамбоацарашта критика а еш доклада тIа ца хьоахадаьча цхьадолча кхыча дешаех къамаьлаш дир коммуниста И. Самкова, И. Зарочинцева, Е. Каратеева, В. Герасимова. ДIахо йодача хана болх тоабара тIахьожаяь решени тIайийцар собране. Партийни организаце секретаралла юха а Л. М. Аванесян хержар.

Р. АУШЕВ.

Парте аргIанарча форума дикача толамашца накъаяхара доккхий декхараш тIа а кийца шоай дерригa низаш оарцагIдаьха болх бу Грознерча «Электроприбор» яхача завода коллективо. Къаьстта дика найоалаш хиларца белгала я укхаза сувенирни участка коллектив.

Цо дIабахача бархI бетта планал совгIа арахийцай 7 эзар сома маьха продукци. Наха хоатташи дIаэцаши да участке хьадеш дола шариковни ручкаш.

Дика болх беш хиларца белгала я Коляденко Надежда Ивановна керте латта бригада. Цо хIара дийнахьара балха норма 130—140 процент кхоачашъю.

СУРТА ТIА: (аьттехьара аьрдехьа) бригадир Н. Коляденкои болхлои Т. Ячковскаи кийчача продукцега хьожаш боахк.

И. ПЛИЕВА сурт.

Агитатор—къахьегама коллективе

ДЕШАЦА А ГIУЛАКХАЦА А

Парте а халкъа а вахаре йоккха событи йолча КПСС XXVII съезда даха ма доагIара накъадахара шерра кийчо ю вай мехка. Вай республике а дукха къахьег хIара партийни организаце, хIара коллективо даьхача толамашца съезда накъадахара. Кхашка, фермашка, промышленни предприятешка болх беча наха лакха социалистически декхараш тIайийцад. дуккхача коллективаша лерхI Октябрьски революци яьнна 68 шу дузаш пятилетка заданеш кхоачашъе.

Республикерча партийни организацеша уж кхоачашдара кердалар юкъекхувл, идеологически болх вахарца бувз.

Дукха ха йоацаш Грозненски ремонтно-механически завода коллективо дийцар КПСС XXVII съезда малагIа къахьегама совгIаташ ийца ше накъагIоргья. Беседаш еча хана гуш дар хьалхашка латтача декхарий лоархIам хIара саго кхетабелга. Заводо массаза а кхоачашъю заданеш, планал тIех дуккхача эзарий сомий маьха продукци дIаяхьийтай цо мехкдаьттахошта. Укх шера чакхбаьннача 7 бетта къахьегама овсарле 101 процентага дIакхаьчар укхаза. Социалистически яхье хьалха латт Е. Тульцева, В. Гудзевича кулгалду бригадаш. Къахьегама овсарле лакха йолаш, берригa а низ тIабахийта къахьег котельщика Грозненски горсовета депутата В. Осипова, токара В. Берднева, электросварщика В. Панченко, дукха а кхычар. 100 гаргга саг ва укхаза 1986 шера март бетта чотагIа болх беш.

Съезда хьалхарча деношка заводе тоабаьб агитмассови болх. Нах бовзаш, царна дагалаттар фуд ховш, уж кхетабеш, царца хьаькъале къамаьл деш ва завода контролер М. Красов. 30 шу совгIа ха я из агитатор вола. Цун партийни дош болхлой легашка дуж. хьинар айду. Михаил Федорович хьежац йоккха аудитори гулъяларга, цхьан сагаца а къамаьл ду цо.

— Социалистически декхараш кхоачашдара хIара болхлочоа новкъостал делга сай декхар лоархI аз, — йоах М. Красова.

Иштта тоалуш боагIа юрташкарча къахьегама коллективашка яьржача яхьа идеологически Iалашо яра болх а. Грозненски района 1 Мая цIерагIча колхоза профкома председатела Т. Шагаева дувц.

— ДукхагIа теркам тIаухийт оаха болх беш мел болча наха юкъе къахьегама къовсам боаржабара, тоаю итогаш яра система, якъа керттера услови я дикал лакха йола продукци дукхагIа йоаккхилга.

Яхье керттера дар да гласность хилар а. Из гIулакх дика вIаштIехьдаьккхад колхозе. Колхоза правлене контора хьалхашка Iурра хьалтехар хоза язъяь листок. Цу «молне» тIа дувцар доакъар Iалашдеча котало яьккхачарех: тракторист, звеньевой агитатор Ф. Величко, аргIаш деш бола М. Мельников, А. Маркелов. Цу звенос 70 тонн ча вIашка а теха. аргIаш даьд, ден норма планагIа 25 тонн мара йоацача. Котало яьккхачарна 100 сом премий елар. Цу дийнахьа дика болх бир трактористаша А. Дибирова, К. Тутаева аргIаш деш болча И. Солтамурадова, П. Понизовича, А. Ширяева, кхычар.

Колхозе кийчъеча гойтара агитаце теркам тIабахийта дувц техника. лаьтта боча лорадеш леладе, яхаш. Карарча шера хьувкъам чуэцача 1 Мая цIерагIча колхозе укх тайпара тIахьехам болаш стендаш кийчъяьяр:

«Комбайнер! Ховш хила!

Квадратни метра тIа 4—5 ка битача, цхьан гектара тIа 50 килограмм ялат дус! ЦIена чуэца хьувкъам!».

Цу дешаша тIахьех ялат кхедеш бараш хьувкъам цIенагIа чуэца, хьалхашка латта декхараш дикагIа кхоачашде.

Колхозе чIоагIа сийлу трактористa П. Степанова. Дукха ха йоацаш цунна еннай «XI пятилетка ударник» яха Знак. Шовзткъа шу совгIа ха я укх боахаме цо къахьега. Цхьабакъда, цу юкъагIа 2 трактор мара хийцаяц. Техника чIоагIа лораеш, хьожаш лелаяьй цо. ХIанз гурахьа ялаташ дIаде лаьтташ оахаш ва из ший цIенача Т-150 яхача тракторца.

— Петр Васильевича санна массане а техника дика лелайоре чIоагIа пайда баргбар тха боахама, — йоах Т. Шагаева.

ДикагIволча механизатора опыт шерра дIайоаржаеш къахьег колхоза агитатораша, культура ЦIен болхлоша.

КПСС XXVII съезд хьагIлла ялх бутт бисаб. Съезда хьалхара хIара ди хьинаре къахьегаш чакхдоах советски наха. Вай республикерча ерригача партийни организацей декхар да къахьегамхой айденна хьинар хьал а лоацаш, цхьайтталагIча пятилетка заданеш толаме кхоачаш а еш, шийтталагIа пятилетка дика дIайолаелга. Цу гIулакха эша таронаш йолаш я хIара къахьегама коллектив.

Р. ЗОЛОТАРЕВА.

И. А. Лихачева цIерагIча Московски автомобильни завода коллективо даим чIоагIа болх бу технически боарам лакхбаран Iилма-технически прогресса карагIдаьнарех пайда дикагIа эцаран. Масала, предприяте керда технологически процесс кийчъяьй, эксплуатаце дIаеннай грузовой автомобилий рессорни листашта термически обработка еш йола автоматически линеш. Цо йиш хулийт рессорни листаш дуккха а дукхагIа чIоагIъе а цу тайпара цар болх беш йоаккха ха дуккха йIаьхъе а. Цу цхьан ханна металл а кходу — шера 269 тонн.

Керда процесс юкъейоала яро чIоаггIа тоадаьд къахьегама хьелаш, закалочни даьттана меттел хих пайда эца йиш хилийтай. хIара рессора дозал 9,3 килограмм дайде таро еннай.

Кердача технологически процесаи из чакхйоахача оборудованенеи патенташ ийцад Англе, США, ФРГ, Японе, Франце.

СУРТА ТIА: ше ма ярра хьагуш я рессорни-пружинни цехе оттаяь автоматически линн. Линех хеттай грузовой автомобилашта рессорни листаш кийчъеш йола керда технологически процесс.

В. СОБОЛЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

Кхомбе, лораде, лархIа

Кхоачамаш доллаше а...

Тха заводе соахка а укх шера а собранеш, заседанеш, оргтехмероприятеш хиннай энергоресурсех кхом беш пайда эцара хстаяь. ТIаккха хаьддача гIулакхашка дIакхаьчача деррига а дох. Масала, номераш 40-I, 16 йолча установкаша нормал дукхагIа 30 процент йIовхала энерги йоаю, корта а болаш бахьан доацаше. Духхьал установкай кулгалхоша тIахьожам во лоаттабар мара хIама дац из.

Номер 54 йола установка хIара шера дукха эзараш сома маьха продукци ара ца хецаш юс. Мелла чIоагIа пайдане йола технически мероприятеш вай балха юкъейоалаяьле а хIама хургдац продукце дикал лакхъяра наьха теркам тIаберзабаь ца лочунгара предприяте кулхуле, хIара мугIаререча болхлочунгара предприяте кулгалхочунга кхаччалца бола нах хьадер цаI долга ховш ца хуле.

Духхьал йолаш йолча мощностех бизза пайда ийцача эзараш тоннаш мехкдаьтта продукташ арахеца йиш я кхы тIа а.

Сона хетачох, гIулакх дикагIча оагIорахьа тоа ца далар да объединене, завода инженерно-технически болхлой кердачоа тIаккхувш ца хилар, хIама тесса дитар. ХIама зехьа довра проблема вай хьанийцача из керттера проблема хинна дIаэттай тха заводе таханарча дийнахьа. Духхьал дIадахача шера йоагIачул совлен продукци йовлга 2,3 миллион сома маьха хилар. ВIалла специалист воацача саго а кхетадергдолаш да мазуташ, даьтташ, парафинаш ши-шегIа Iи хинна йовш йоацилга, хIаьта цхьаккха а лар йоацаш йовш а яц-кх уж. ТIаккха мичара хьахул миллионаш сомий маьха хIамаш йовлга тха заводе? Цу хаттара цхьан дешаца жоп дала хала хургда. Цкъа-дале, тха заводе а «Грознефтеоргсинтез» объединене а зехьа довш дар дIадоаккхаргда яхаш, йоацаш йола мероприятеш я каьхата тIа увттаераш. Кхыметтел тахан мехкдаьтта продукташта, резервуарашка чу а ца йотташ, откачка еча хана а нийслу уж зехьа йовш хIара бетта шовзткъеи иттнегара бIаь тоннага кхаччалца. Цхьан дешаца аьлча, масса йолча уалашта автоматизаци юкъейоалаяь йоллаше а продукташ йовра бехке вар хIанз а тIехьа кораводгIаш нац.

ХIанз ха хьакхаьчай аьна хет продукташ зехьа йоврг йоацаш тха заводе а тха яраш санна йолча кхыча мехкдаьтта чакхдоахача предприятешка а цу гIулакха учет лелаяра ЭВМ юкъейоалайича. ТIаккха ховргда бехкевар малав.

Тха заводе а объединене а кхыметтел главке а дукха бийцад тхона ма эшша бийдал лоаттаяра гIулакх, бакъда, таханарча дийнахьа вокхий ве хIама дац. Технологаша шоай низ кхоачар ду бийдал йоацаш установкаш сайца латтаргйоацаш. Бакъда, цар дукха хIама де вIаштIехьдалац.

Арахецача продукце дикал ма йоаггIар ца хилар, тха балха тIа цIенхаштта кхоачамбоацараш хилар бахьан да ГрозНИИ Iилманхой, «Грозгипронефтехим» проектировщиккий, тха технологий вIаши бувзамаш во хилар. Цу тайпара кхоачамбоацар дIадаккхара тхо тIахьех эггара хьалха КПСС ЦК апрельски (1985 ш.) Пленумо.

Укх тIеххьарча шеращка УКД яхача импортни установкана В. И. Ленина цIерагIча заводера тхона лоаттаеча бийдалах кхоалагIа дола дакъа орак йолаш хул. ХIанз укх нIайхача хана цу бийдала дикал лакхъеннай, бакъда шелаI отташе а юха а брак йолалу. Из бахьан долаш хула зе доккха да. ДIадаккха йиш йолаш да из кхоачамбоацар, сел хала а доацаш. УКД яхача установкана кийчон блок дIахеттача дIадаргда брак хулга. ХIаьта коача парафин арахецара йола установка проектировщикаш из тайпа блок оттае йиш йолаш а яьй хьаеш. Цунга дIагIоргдар 2 миллион сом мара дацар, бакъда, объединене специалисташи ГрозНИИ проектировщикаши йистебоалаш бац проект оттаяь. Из тоайича хIара шера . миллион сома маьха продукци арахеца йиш хургьяр кхы тIа а.

ХIанз цхьайолча установкашта эшар капитальни ремонт я. Из ца йича гIулакхаш тоалургдац. Масала, АВТ яхача установка ресурсаш тоъам болаш я продукци арахецилга лакхдара цун оборудовани тоайича. Цунна бехке бараш кхоалагIча цеха кулгалхой ба соахка цехерча оборудованена ремонт еча хана из установка цу юкъе ца яхийта.

Цкъан дешаца аьлча вайна гуш долчча тайпара, тха балха тIа дукха кхоачамбоацараш да хIанз а. Эшар фуд, ма могга йолаш йолча чурча таронех биззагIа пайда эцилга. ТIаккха гIулакхаш тоалургхиларах шеко яц.

Г. ЯСЕНОВЕЦ.
А. Шерипова цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода керттера инженер.

Грозненски швейни объединене массарел а хьалхагIа цхьайтталагIча пятилетка задани кхоачашъярах рапорт делар ялхлагIча цеха номер 4 йолча бригада коллективо. Цунна керте латт мастер В. Галкина. Ерригача объединене доккхал ду цу бригадах дуккхаза а хьалхара моттигаш йоахаш хиларца белгала из йоландаь. Цу толамий лард эггара хьалха латт бригада кулгалхо йоккха балха опыт йола, нах толамаш дахара оарцагIа баха ховш саг санна йоландаь. Мишта вIаштIехьдаьннад хьалха тIехьаюсаш хинна из коллектив хIанз массарел хьалха ялар? Цу хаттара жоп луш Валентина Петровнас дувц:

ВЕТЕРАНИЙ НОВКЪОСТАЛЦА

— Сона нийсъенна участок аттачарех яцар. — Геттара во яр дисциплина, цуга хьежжа наггахьа мара кхоачашъяцар производственни план. Ши шу, кхо шу ха нийшар из гIулакх бокъалгахьа даккха. ХIаранена дIахайта дезар цунгара эшар фуд, хIаране дагалаттар ха дезар. Цхьаболчарца хоза, нIаьда къамаьл дича а доалаш дар, вокхарца цIимхаро, хаьдда. Укхаза чIоагIа лоархIам болаш дар къаьст-къаьстача хIамаш тегарашта малагIа балха операцеш дикагIа йовз, малагIчун смежни говзалаш я ховлга.

Иштта кIезиг-дукха бокъалгахьа даьлар участка гIулакхаш, хIаьта бригадни хьисапе къахьега болабелча дикка тоаделар.

Бригадерча хIаране дика кхетаду коллективни подрядэггара прогрессивнегIа йола къахьегама форма йолга.

ХIаьта дисциплинах лаьца укх тIеххьарча шин шера вIалла дувца а дийзадац бригаде. ХIана аьлча, цу даькъе урхаш ший бе ехкай бригадни совето. Цунна керте латт йоккха опыт йола болхло Р. Мухаметова. Доккха гIо ду профорга Т. Батаевас а. ХIаьта мастера аьтта оагIув а хинна дIаэттай хIамаш тегар А. Селезнева. ДагадоххарагIа аьлча, укх шера июнь бетта мастер отпуске йолча хана цун когаметта хилар Селезнева. Ше нахаца та ховш, уж оарцагIа баха ховш саг хилар хьагойтар цо.

Эггара хьалха дика мел дар ветеранашкара хьадолалу участке. ХIаьта уж кIезига а бац укхаза. ПIаьхий балха опыт йолча Л. Древаль, Л. Тимощовас, С. Мирошниченкос, Г. Проценкос, Т. Исраиловас кагирхошта чIоагIа новкъостал ду йизза балха говзал караерзае, материалашта, бийдала хьурмат де Iомабу уж.

Ветеранашкара масал эшаш болх бу кагирхоша а. Бакъда, нийслу укх тайпара гIулакх а: керда балха енача хIамаш тегачун ма хетта болх дIаболац, дерригa ший денал цо ураоттадича а. Цкъарчоа болх битача а фу дар-хьогI, аьле ха йоагIа. Укхаза оарцагIа бовл ветеранаш. Цар саббаре дIайовзийт балха къайленаш, хадданза гIо ду кагирхошта. Иштта нийсделар юххьанца хIамаш тегачунца Чимаева Раисайца а. Ше хержа говзал дег чура езаш енаяр из болх бе. Бакъда, дикка ха яьлча а ма хетта дIадодацар гIулакх. Укхаза оарцагIбаьлар ветеранаш. ХIанз Раиса бригаде меттел ерригача ялхлагIча цехе а дикагIа болхло лоархIаш я. Цу тайпара масалаш шортта доаладе йиш яр.

О. ЕВДОКИМОВА.

Довзон дахьаро

Финляндe довзон тIа дIахьош да СССР — Финлянди яхача магистральни газопровода керда участок — советско-финляндски цхьана гIулакхаш леладара йоккхагIчарех йола объект хьалъяра балхаш.

1974 шера из газопровод болх бе йолаелча денз, массазарча ларда тIа советски газ ийю Финляндe. ТIехьагIа соцам тIанийцаб из газопровод мехка кIоаргагIа дIахояхьа. Фински фирмашца цхьана из юллача дакъа лоацаш ба советски специалисташ. 1986 шу чакхдоалаш керда участок болх бе йолаелча шозза лакхлургба Финляндe экспорте йохийтача советски газа боарам.

СУРТА ТIА: СССР — Финлянди яхача газопровода керда участок хьалъеча.

Прессфото сурт.
ТАСС.

АПН корреспонденташа хоамаш ду

ИЙРЧА СТАТИСТИКА

Японски кепайоазон сатем байнаб: мехка чIоаггIа яьржай наха шоаш боабара эпидеми. ДIадахача шера 24596 японец веннав ше шийна кулгаш тIадахьарах.

ХIара шера лакхлу къабеннача наха шоаш боабелга. Царга кхоач цу цIимхарча статистиках 40 процент, царна юкъе дукхагIбараш — 65 шу а кхы дукхагIа а ханаш йола нах ба.

Дуккхача къаьнача японцашта, къаьстта къеча дезалашкарчар, дикачунга дог доахилга йоацаш, къелаца, лазарашца, цхьоалаца къовсам лоаттабарах латт къоанал. Мехка социальни Iалашон система лерттIа вIаштIехьъяккханза хиларо къабелча цхьаккха хIама доацаш бут дукха японцаш-къахьегамхой. Дика да, нагахьа санна царна бераша гIо деш нийсделча. ХIанз Японе бац хьалха санна боккхий дезалаш. Шоаш баха ловш ба кагирхой, дукхагIча даькъе царна йицлу къоаной проблемаш, йиц ца елча а новкъостал де йиш йоацаш шоашта хьадоагIар кIезига долаш ба дуккхабараш. Моцали шелали ла езаш хул дуккха къоаной. Цунца дувзаденна моттигерча социологаша дагалувц къаьнара халкъа оамал: «убасута» — къабенна, низа беха, дезала пайдане боаца къоаной шоай дезалаша гаьнна лоам дIа а биге дIахецаш хиннаб, цига моцалла лергболаш.

ХIанз къоаной цхьаннахьа а дIакхахьа безац. Уж цхьанне а теркал а ца беш бут. ХIамаш еза хиларои инфляцеи шоай руазкъа кхоачадича, шоаш шоашта еттаги ла дуккха къабенна нах.

ЛоархIаме да полице управлене кепатеха цхьаькха таьрахь а. Шоаш шоашта тIадихьа байнарех кулгаш 52,8 процент хьабе болх боацаш лийннараш ба.

Шоаш шоашта еттаги бовча наха юкъе диккха йоккха моттиг дIалоац тайп-тайпарча кредитни организацешта декхарийла хиннараша. МоллагIча японски къахьегамхочо, хала моттиг нийсъенна, йоалах ахча телачунгара новкъостал дийхача, цу хIанзарча замап шейлоко, проценташи, проценташта тIера а проценташи йоахаш, гизго санна хьаоз цунга мел дола рузкъа, вахарах вохаву.

Бакъда, Японе легальне йоалах ахча телараш-м къабенна къоаной бац. Мехка шерра яьржа я шо-шоай доалахьара кредитни учреждениеш. Цар балха дог раьза хиле дакъа лоац йоккхийча японски банкаша а. Мафеца айхха бувзам хиларо таро лу йоалах ахча теларашта, шоай декхар кхолхаленца хьаданкха. Из бахьан долаш декхарий гизга мазана юкъера хьавала ца могаш, вахарах дог дилле, ше шийна техе ла бIаь гаргга японец хIара бетта.

Шоай кулгех байнарашта юкъе 2.3 эзар гаргга кхалнах, цIенноаной ба. Керттерча даькъе, моарош байна жерал биса, дезал кхаба ниа дIа ца кхоачаш хинна кхалнах ба уж. ХIара дийнахьа беча балхах луш дола геттара кIезига алапи (массазара болх хьа ца кхоачаш дукха маIанах а ба укхаза) алхха моцалла ца валлал мара хилац. Фусамах, дарба дарах дIадала хIама эшаций?

Сатем байна белгалдоаккх японски полице, шоай кулгех кагирхой бовлга дегIадоагIаш хилар. 1984 шера шоаш шоашта етташ байнарашта юкъе ва 1572 кхувш воагIа зIамига саг. Дезалерча кхоачамбоацараша, даьшаноаноша корта бохо малараш меларо кагирхой психика толхаю. Иштта хатараш хулаш моттигаш нийслу дешархойи студентийи программаш низкъала хилар бахьан долаш а. ТIехдика дешараштa мара кхачац. дийша баьнначул тIехьагIа цхьа бахьан мегаргболаш болх. Юхебисараш ишта а дуккха миллионаш болча. хьабе болх боацаш леларий мугIараштa юкъе баха безац хул. Цудухьа дешархошеи студенташеи шоай низ кхобац дика деша гIерташ, тIехьагIа вахаре дикагIа моттиг кхачарга дог доахаш. Из бахьан долаш. унахцIено лораяра министерствос белгал ма даккхара, японски студентех 14,4 процент тайп-тайпара нервни лазараш долаш ба. Царех кхоалагIа дакъа хулараш геттара сиха психоневрологически клиникашка Iобувшабе безаш ба.

Цу таьрахьаша тешал ду, шоай лоIаме бов раьза барий мугIараш Японе тIехь-тIехьа дегIадоагIаш хилара. Шоай лоIаме дий-теш? Капитализма системе цIаккха а хиннаяц моттиг «лелалуш» боацарашта. Вахаро ше дIабоаъ уж. Капиталистически общества массе а ханара жунглей закон ший болх беш да Японе а.

А. ЛАЗАРЕВ,
АПН соб. корр.

Токио.

Студенташ-хьехархой

ТАТАРСКИ АССР. Город Брежнева юкъерча школай математикан физикан хьехархой хIанз Камски политехнически институте дешаш ба. Дешара программана юкъе я, 1-ча сентябре денз школай дешара программашта юкъегIоргIйолаш йола, информатикан вычислительни техникан лардаш.

Института дисплейни классе оттаяьй, гаргагIача хана школашкарча классашка йоагIаргъярех тара йола ЭВМ. Цу тайпарча компьютерех шерра пайда эц производстве, Iилмани тохкамийи учрежденешка.

СУРТА ТIА: института дисплейни классе. Педагогашца занятеш еш ба физико-математически Iилмай доктор, ланхерчеи прикладнойи математика кафедра заведующи Л. М. Котляри (хьалхашкарча плане) доцент, физико-математически Iилмай кандидат М. Я. Товштейни.

М. МЕДВЕДЕВА сурт.
ТАСС фотохроника.

НАХ ШОАШТА ТIЕХЬАБОАХАШ...

ТIеххьарча шерашка советски историкаша дукхагIа теркам тIаухийташ тохк дунен хьалхара империалистически тIом болча хана паччахьа заманна духьала лоаттабеча къовсаме дакъа лаца дуккха нах тIехьабоахаш большевикаша бaь болх.

Россе истори эргадаьнна хувцалуча цу шерашка вай краерча большевикаша баь болх бовзара боккха лоархIам болаш да дунха ха йоаццаш Нохч-ГIалгIай книжни издательствас арахийца моттигерча автора Ж. Ж. Ганаева книжка «Дунен хьалхара империалистически тIом болча шерашка (1914 — март 1917 ш.) нах тIехьабоахаш большевикаша лоаттабаь къовсам».

Дунен хьалхара империалистически тIом болалуча хана крае хиннa социально-экономически а тIема-политически а хьал дувцача хьалхарча дакъе, авторо шерра хьахьокх региона цхьайолча районашка экономически, политически, культурни дегIаахара боарам мишта бар, укхаза дахача къамий состав, сословни а дина а башхалонаш, кхыдар.

Цу шерашка вай регионе — Доне а Къулбаседа Кавказе а — даьхад 100 совгIа къам: 8 миллион эрсий, 550 эзар дагестанцаш, 245 эзар нохчий, 140 эзар хIирий, 100 эзар совгIа черсий, 56 эзар совгIа гIалгIай.

Шоллагlа дола дакъа: «ТIемаца ленински тактика лелаергйолаш Къулбаседа Кавказа большевикаша лоаттабаь къовсам». Цу тIа дувц тIема шерашка боарам боацаш къиза репрессеш йолча хьалашка тайп-тайпарча формаехи методехи пайда а эцаш наха политически кхетам балара къайлагIа а гучахьа а большевикаша деш хиннaчох. Дукха болх баьб цу шерашка парте тактически лозунгаш дIадовзийтара, болхлой, ахархой, салтий, къахьегача лоамарой барт-цхьоагIо чIоагIъяра, самодержавена уж духьала яхара.

ТIема шерашка большевистски парте беш бола болх геттара чоалхане, дувцилга доацаш, хала хиннаб. Цу периода характеристика луш В. И. Ленина яздаьд: «...вай парте болх хIанз бIаьзза халагIа ба. ХIаьта а из банза Iергдац вай!».

ТIема духьалара пропаганда яра цу шерашка дукхагIа теркам тIаахийта баьлар Терека а Дагестана а большевикаш. Цу хана социал-демократически организацеш яр Владикавказе, Минеральни Хишка, Пятигорске, Кисловодске, Порт-Петровске, Кизляре. Халонаш мел дукха яле а, С. М. Кирова кулгалдеш йолча цу организацеша самодержавена духьала къовсам лоаттабе дуккха нах тIахьехаш дукха болх бора. Авторо хьахьокх шоай идеяшта пропаганда яра Ростов-на-Дону, Екатеринодаре, Новороссийске, Грозне къайлагIа хьаьнча типографешка листокаш, прокламацеш ара мишта хецар.

Кхоалагlча даькъа тIа дувц тIема шерашка Доне, Къулбаседа Кавказе хиннача революционни боламе большевикаш керте латтар. ТIема духьалара болхлой выступленеш хилар Ростове, Таганроге, Армавире, Новороссийске, Ставрополе, кхыча моттигашка.

Авторо хьахьокх дунен хьалхара тIом болча шерашка Дагестане, Нохчашкахьа, ГIалгIашкахьа, кхычахьа болхлой класса къаман отряд хьахилара процесс сихъеннилга.

Цу хана, чIоагIъенна дIаэттача краерча большевистски организацеша, тIехь-тIехьагIа вогIа хулаш доагIа вахара хьалаш ла ца могаш стихийно хьувш йола протесташ царизмана духьала якхара лостам телар. Забастовочни боламе эгтара хьалха дакъа лаьцачарех яр Грозней пролетариат.

Къулбаседа Кавказе хиннaча стачечни а революционни а событешта юкъе белгтала моттиг дIалоацаш я 1916 шера май-июнь беттaшка Грозне хиннар. Грозненски пролетариата мара вIаштIехьдалaнзар шерлуш боагIача стачечни боламах пайда а эцаш, йоккха забастовка е. Из дIайолаелча гIоне, цунна кулгалдеш бар большевикаш.

1916 шера стачечни болам вIалла а ца хиннача тайпара баьржар, цун политически характер йолга къаьгга гуш дар. Большевикаша тIахьийха забастовка еш бола болхлой хьаллоацаш улицашка арабаьлар городера студенташ, дешархой. Демонстрантий бе доахкар «ДIабаккха тIом». «ДIаваккха цIий мела Николай!» аьнна тIаяздаь лозунгаш.

ДиълагIа долча даькъа тIа дувц наха хьалха а этта самодержави йохаеча большевикаша дакъа лацарах а болхлойи ахархойи депутатий Советаш хьаярах а.

Ховш ма хиллара, февральски революци йолаеннача деношка, петроградски болхлошеи салташеи тIахьехарах, Дона а Къулбаседа Кавказа а къахьегамхой дIаболабелар Iаьдала революционни органаш вIашагIйохка. Болхлой депутатий Грозненски Совето ше хьахиннача хьалхарча деношка (5 марта) хьадийхар моттигерча тIема доакъошта шоай делегаташ юкъебохийтилга.

Классови къовсам кIоаргбаларца, революци дегIаярца Советашкара большевикий влияни чIоагIлора. Цу деношка болхлойи салтийи депутатий Советашца цхьана хьахила йолаелар ахархой депутатий Советаш а.

Iилманхочо вывод а еш дувц ленински установкаша дIадехар кхоачаш а деш, Донеи Къулбаседа Кавказеи большевикаша чоалхане долча социально-политически хьалашка регионе Советски Iаьдал оттадара боккха къовсам лоаттабарах.

Ш. АХМАДОВ,
исторически Iилмай кандидат.

Спорта хоамаш

ЭСАЛА ЛАЙЗАР

ДIаяхача турах счет 4:0 йолаш толам баьккха «Терек» аргIанарчох а котъяларга дог доахаш бар вай республикера футбол езараш. Цунца ловзаш хиннар чемпионате тIеххьарча моттиге латта Махачкалински «Динамо» яр. Цул совгIа «Терек» «ший цIагIа» а ловзар.

Стадионе баьхкараш сатувсаш бар дикача ловзарга. Царна хетар кхоачашхила минот а яханзар. Матч йолалуше а О. Гладкий юхегIертар хьаьший наIараштa, цхьабакъда, сих а венна, аьттув ца боалаш висар.

Цул тIехьагIа талха доладелар «Терека» ловзар. Вай командацара хIара спортсмен ши-ший гIулакха ловза араваьлча санна хеталора.

Ловзар юкъедахача хана, О. Гладке гаьнара теха бургац геттара харцахьа нийсъелар. Беррига вай футболисташ цо «даьр» де болабелар. Йоккха духьале е говзал йоаца Махачкалера футболисташ майрабаьлар. «Терека» наIарашка латтача Васильева атта дацар цар етта бургацаш лувца. Вай команда вIалла дага а яцар ловзара сурт эргадаккха.

Иштта пайда бсацаш дIаяхар шаккхе тайм.

ДIахо халагIа хургда «Терека». Ростов-на-Дону а Таганроге а ловза езаш я вай команда. Берригача футболистий цхьа барт а ца хуле, ловзар эрга а ца доале, вай спортсменаш эшар кхерам ба.

Т. ДИКАЕВ.

Чакхйоалаш латт Нохч-ГIалгIайчен 9-ча спартакиада чотах йола футбольни яхьаш. Цхьаккха очко ца йоаеш ловзаш болча ДСО «Труд» футболисташа хьалхара моттиг яьккхай. ШоллагIча моттиге я «Динамо». Яхьаш чакхйоалача дийнахьа мара ховргдац малагIа команда кхоалагIа хул. ТIеххьарча матче котйоале, ши очко хьалха йоагIача «Локомотивана» тIехьакхе йиш йолаш я «Спартак».

* * *

Юкъеяхай ДСО «Урожая» футбольни чемпионат. 27 очко йола Ачхой-Мартановски консервни завода команда хьалха латт. Царна тIехьабусаш бац «Северокавказская» яхача коатIарча оалхазарий фабрикера спортсменаш.

ХIанзалца хьалха йоагIаш хинна Урус - Мартановски района «Солнечный» яхача совхоза команда кхоалагIча моттиге IоkIалъяьннай. Чемпионата бомбардираш ба Б. Товсултанов, Т. Халидов, А. Алиев.

С. ТАТЬЯНОВА.

Омске ДСО. «Буревестника» классически кIалтохарах йола кагирхошта юкъера чемпионат чакхъяьннай. Яхьашка дакъа лоацаш вар 200 совгIа спортсмен, царна юкъе пхи саг вай республикера а волаш.

Боккха толам баьккхар ЧИГПИ студенто А. Чеботкова. Ханал хьалха эшабирцо шийца яхье баьинараш. Цох чемпион хилар. КхоалагIа моттиг яьккхар В. Мангасаряна. И. Вестигов йиълагIча моттиге висар.

Кастта Джамбуле хургйолча яхьашка дакъа лоацаргда цу кхаь спортсмена.

* * *

Нохч-ГIалгIайчен футболах йолча чемпионате аргIанара тур чакхъяьннай. Счет 1:0 йолаш «Нефтянико» эшайир Толстов-Юртара «Буровик». Кхыдола ловзараш укх тайпара чакхдаьлар: «Динамо» — «Машиностроитель» — 3:2, «Локомотив» — «Урожай» — 3:1, «Монтажник» — ЧИТО — 5:0, «Строитель» — «Ремонтник» — 7:2, «Вайнах» — «Спартак» — 2:0.

Т. СОКОЛОВА.

ТХО СОВХОЗА ГIО ДЕ ДОЛХ

Наурски района «Калиновский» совхозе комсаш хьаяха долх тхо. Беррига тха медучилищера студенташ хьежаш бар ер ди хьатIакхачарга. 250 саг ва тха къахьегама студотрядаца. Тха кулгалхочо Ю. Д. Миловановa дийцар тхога, совхозе тхо дахкарга хьежаш, бокъонца кийчо яьлга. Лувча а, салаIа а, хIама даа а моттигаш дика я, барзкъа литта, тега, аьшк тоха аьттув ба.

Соахка а хиннаб тха училищера студенташ совхозе болх беш. Болх дика барах дукха совгIаташ а 1000 сом ахча а делар тхона. Из ахча оаха дIадахийтар культурно-массовни спортивнии гIулакхашта.

Тхоца боагIа преподаваталаш Р. Дугаева, Ф. Митрофанов, кхыбараш.

Н. АДОШЯН,
Р. АМЕРХАНОВА,
А. ХАСАИНОВА,
медучилищера студенташ.

ПОЭЗИ ЕЗАЧУННА

Укх шера дукха болх бу книжни издательствос гIалгIай поэтий йоазонаш арахецаш. Эггара хьалха цIи яккха безам бар са Хамхоев Ахьмада «Лоаман илли» яхача сборниках. Ший стихотворенешка дег гIара доагIа дIайха дош оал авторо вай замах, вахар хоздеш боахкача къахьегамхоех. Цун стихай лирически турпалаш майрра духьалъотт яхача самах юхедисача ширача гIулакхашта, къовсам лоаттобу лаьтта машари иpази хургдолаш.

Шера я партена, Даьхенна, Ленина хетаяь тематика. «Лоаман илли» яха сборник оаха хетадаьд А. Хамхоева укх шера 75 шу дузаш хургдолча юбилейна.

ТIера а чура а чIоагIа хоза кийчдаь да сборник. Дукха къахьийгад книжкана, «барзкъа гIадувхаш» художественни оформитель волча А. Ясуева.

«Лоаман мух» яхача Дж. Албакова поэтически сборник а арадаьккхад оаха. Из оаха оттадаьд хьалха арадаьннача «ГIалмистен» «Ньана кулгаши» яха ши сборник вIашагIтохарца. Дега чу ювцаш я поэта вахарах, безамах, Iаламах йола стихотворенеш. Доккха совгIат хургда цох поэзи езачарна.

Иштта арадаьннад гIалгIай къаьнагIволча поэта Осмиев Хьамзата «Сийрда никъ» яха сборник. Цунна юкъеяхай вахара зем боахкаш йола философски стихотворенеш. Эхь, эздел, гIулакх, хьаькъал хестаду цар.

Дукха ца говш кхы а керда вIашагIкхетараш хургда шун вай поэташцеи йоазонхошцеи.

А. ЗЯЗИКОВ.

Республика экранаш тIа

Малав спортсменашта юкъе дошо медаль яккха безам боацаш? Фу дергда, нагахьа санна эггара лоархIаме йолча яхьашка шоллагIа моттиг мара яккха аьттув беце?

Иштта хьал эттад байдарочницай Н. Озерковай вахарца.

Мичара бахьаргба «кхелаца» къовса низ?

Цу хаттара жоп дала гIерт «Къовсабеннараш» яхача кинофильма автораш.

Н. Озериковай роль ловзаю къонача ленинградски актрисас Л. Гузевас. Дакъа лоацаш ба О. Штефанко, В. Садовская, тренера Буланова роль ловзаю Ю. Демича. Фильм оттадаьр ва режиссер В. Садовский.

«Новкъа вола саг» яха кинокартина оттадаьраш Московски кинематографисташ ба. А. Делендика сценарех режиссера А. Ибрагимова даьккхад из.

ДIахо хургдолча вахарца ювзаенна дукха уйлаш я колхоза председателa Бирулина. Кердадар лохаш волча цунна наг-наггахьа консервативни дог-уйла йолча нахаца тоссавала везаш хул. Бирулин бакъ е харц ва ха гIерташ я керда райкома секретарь Новикова. Дукха хоз цунна председателах «хоза» лоаца къамаьлаш. Хьанна новкъа ва Бирулин? Дердайнараштa, шабашникаштa, къушта е къахьегамхошта?

Председателa Бирулина роль ловзаю актера В. Самойлова. Цунца цхьана дакъа лоацаш ба С. Коркошко, Э. Романов, И. Мирошниченко, Г. Сайфулин, кхыбараш.

«Публика везар» яха кинофильм хетадаьд Iалам, хьайбаш дезача наха. Цу тематиках болх беш хьавоагIаш ва режиссер А. Згуриди. Фильма сценарий А. Куприна «КIай жIалиг» яхача дувцар тIара хьанийца я. Цирковой артиста, кIаьнка, жIалига доттагIалах да из фильм. Клоуна роль ловзаю А. Ромашина.

«Кисара малх» яха кинофильм хетадаьд цхьоалагIча классерча дешархочоа Иванова Аняйна. Ма дукха керда хоза хIамаш Iомаду цо школе! Сидельникова Ольгай сценарех фильм оттадаьд Гаврилов Эдуарда. Бер доккха хиларах, цунна кердадар довзарах вIашагIъелла я цун сюжет.

Керттера роль ловзаю Вишнякова Дашас.

В. КОВАЛЕВА.

Редактор
О. Б. ГАДАБОРШЕВ.

ХЬАМСАРА КИНОХЬЕЖАРАШ!

5 сентябре 17 сахьат даьлча «Космос» кинотеатро «Садко» яхача нек деча бассейнаца цхьана чакхйоаккх «Марша йоагIийла школа» яхача цIейна хетаяь торжественни киносеанс.

Программе да:

1. «Пионерски правдан», «Советски спортен» призаш лхара тIехьарча Ерригсоюзни яхьашка дуккхаза котбийннеи призаш яьхаи, дунен халкъашта юкъерча яхьашка дакъа лаьцаи болча ССД къонабарий вIашагIтехача команда членашца И. Шейкоцеи, В. Логашкинацеи вIашагIкхетар.

2. «Ленфильмо» арадаьккха «Соперницы» яха шера формат йола художественни фильм гойтилга. Режиссер — В. Садовский. Керттерча ролашка — Л. Гузеева, Ю. Демич, Г. Вицин.

Спорта яхьех дола фильм гойтилга. Фильма керттера турпал я Наташа Озерникова.

«Космос» кинотеатра дирекци.

ТЕЛЕВИДЕНИ

5 СЕНТЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Вежараштa юкъе зIамагIвар». Художественни телефильм. 2-гIа сери.
9.50 — «Путешественникий клуб».
10.50 — ДIалокх «Серенада» яхача духовой инструментий квинтето.
11.20 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.50 — «Къахьегамен Iилмани барт-цхьоагIо». Документальни фильмаш: «Кха а хьахилар», «У барьера точности», «Декхар дIададар».
15.40 — Куйбышевски музыкальни училища эрсий халкъа инструментий концерт.
16.10 — «Кердадараш».
16.15 — К. Кулиева поэзи.
16.45 — Мультфильм.
17.00 — Документальни фильм.
17.50 — «Дирижер». СССР халкъа артиста Е. Светланова кхоллама хетадаь фильм-концерт.
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.00 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.
19.05 — «Дунен кагирхойи».
19.40 — «Кердадараш».
19.45 — «Похмелье» яха алкоголизмах доалача зенах дола Iилма-довзийтара фильм.
19.55 — «Шийга бу никъ» яхача художественни телефильма премьера. 1-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Советий мехка духьалара вIаIад». СССР-а духьала капиталистически мехкий спецслужбаша лелабеча къайлагIарча тIемах дола документальни фильм.
22.35 — «Тахан дунен тIа».
22.50 — Шахматех йола дунен чемпионат. Информационни выпуск.

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «БIаьшерений вехаш» яхача документальни телефильма премьера.
8.35, 9.35 — Физика. 6-гIа класс. Физикеи техникеи.
9.05, 12.30 — Испански мотт.
10.05 — Советски йоазонхоша В. И. Ленинах. М. Прилежаева.
10.35, 11.40 — Музыка. 3-гIа класс. Эрсий халкъа инструменташ.
10.55 — «Поэзе дарбана фо». Ю. И. Тютчева цIенах-музеях дола Iилма-довзийтара фильм (Болгоград).
11.10 — «Вай беш».
12.00 — Физика. 7-гIа класс. Iалмахи техникахи йола телепередача.
13.00 — Исторе оагIонаш. Партбилетах дола дош.
13.45 — «Ломмара расписани». Субтитраш дола художественни фильм.
18.10 — «Телехьежачо хетт, критика ю, хьехараш ду...».
18.40 — Хьувкъам-85. Юртбоахама обозрени (гIалгIай меттала).
18.55 — Киножурнал.
19.05 — «Нохч-ГIалгIайчен ди».
19.25 — «Къоначар панорама».
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш!», «Ананси». Мультфильм. 1-гIа передача.
20.15 — Ритмически гимнастика.
20.45 — Калужски хоровой кхетачен Академически маIача наьха хора выступлени.
21.00 — «Ха».
21.35 — А. Сафронов. «Дега ю операци». Телеспектакль.
23.15 — «Кердадараш».

6 СЕНТЯБРЬ

I ПРОГРАММА

8.00 — «Ха».
8.35 — «Дийнача хIамай дунен тIа».
9.35 — «Шийга бу никъ». Художественни телефильм. 1-гIа сери.
10.40 — Илли оал СССР халкъа артистка Е. Образцовас.
11.10 — «Кердадараш».
14.30 — «Кердадараш».
14.45 — «Юртара анайовхаш». Документальни телефильмаш. «Кхаш тIара седкъий», «Гречишни кхайкхи гречневи худадарахи».
15.35 — «Тха йиша оперетта». Фильм-концерт.
16.05 — «Кердадараш».
16.10 — «Эрсий метта къамаьл».
16.40 — «Фаьлг болча хьоашалгIа». «Сакъердаме ташащ». Художественни фильм. Хьалхара дош оалар СССР халкъа артистка В. М. Леонтьева я.
18.15 — «Iилмеи вахари».
18.45 — «Тахан дунен тIа».
19.05 — Дунен халкъий фольклор. Москве хиннача XII-ча Дерригдунен кагирхойи студентийи фестивала культурни программа доакъошхой выступлени.
19.50 — «Кердадараш».
19.55 — «Шийга бу никъ» яхача художественни телефильма премьера. 2-гIа сери.
21.00 — «Ха».
21.35 — «Илли-85».
23.05 — «Тахан дунен тIа».

II ПРОГРАММА

8.00 — Iуйрийнара гимнастика.
8.15 — «Баьдеча хи тIара иллеш» яхача документальни телефильма премьера. Промышленни отходаш цIенъяра йола лоархIаме проблемаш къестаярах.
8.35, 9.35 — Музыка. 2-гIа класс П. И. Чайковские «Щелкунчик» яха балет-фаьлг.
9.05, 12.40 — Английски мотт. Хьеха 1-гIа шу.
10.05 — ПТУ дешархошта. Юкъара биологи. Клеточни теори.
10.35, 11.40 — Географи. 5-гIа класс. Географически открытей исторех.
11.05 — С. Гудзенкой поэзи.
12.10 — Юкъера биологи. 9-гIа класс. Халкъа боахамера биологи.
13.10 — В. И. Ленин. «Партийни организации партийни литературен». 10-гIа класс.
13.40 — «Призвание». Ю. А. Гагарина цIерагIча Люберецки № 10 йолча СПТУ юрта боахама машинашъеча предприятешта болхлой кийчбарах.
14.10 — «Эрна дицлац ерригача Россена...». Эрсий литература патриотизма довхошка.
15.10 — «Кердадараш».
16.50 — «Хьалхара Бастили». Художественни фильм.
18.00 — «Школьни вахар» (нохчий меттала).
18.30 — «Сомий бешара гуйран балхаш». Специалиста хьехамаш.
18.45 — «Котбаьннараш». 2-ча гвардейски танкови арме ветеранаш вIашагIкхетар.
20.00 — «Бийса даькъала хийла шун, бераш! «Ананси». Мультфильм. 2-гIа передача.
20.20 — Iилман - технически курса прогрессах (нохчий меттала).
20.30 — «Шун письмошта жоп луш». Концерт (гIалгIай меттала).
21.00 — «Ха».
21.35 — «ХьунагIа хинна саг йоалаяр» яхача художественни телефильма премьера.
22.40 — «Кердадараш».

РАДИО

РАДИО
5 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» яхача республикански газетий обзор.
8.23 — «Сердало» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (гIалгIай меттала).
8.36 — I. Шахбулатов. Лирически кантата.
9.15 — «ЗАМА» яхача эстрадни ансамбла концерт (нохчий меттала).
11.15 — Берий хьакъехьа бокхай бараштa! «Школаца бувзам болаш». Беседа (нохчий меттала).
11.30 — «Творчески кердадар лохаш». Зарисовка (гIалгIай меттала).
11.45 — «Инженер — сий долаш професси» (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
17.16 — «Керда обрядаш — вахаре» (гIалгIай меттала).
17.31 — «Шоана, кхалнах» яха радиожурнал (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «РАПО: гIулакхаш а проблемаш а» (гIалгIай меттала).
18.40 — «Атеист» яха радиожурнал (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — Искусства мастерий концерт.
17.48 — Димаева произведенеш.
18.13 — Нохч-ГIалгIай ашараш.
18.40 — «Халкъа ашараш.

6 СЕНТЯБРЬ

6.40 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
6.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
6.50 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
6.55 — Хоамаш. Хаоттам (эрсий меттала).
8.15 — «Грозненский рабочий» яхача республикански газета обзор.
8.23 — «Ленинан некъ» яхача республикански газета обзор.
8.30 — Передачай программа (эрсий меттала).
8.33 — Передачай программа (нохчий меттала).
8.36 — Бексултанов Iумара ашараш (нохчий меттала).
11.15 — «Дикача гIулакхашта хьалхалаттараш» (нохчий меттала).
11.30 — КПСС XXVII съезда накъадолхаш. «Коммунисташ хьалхалатт» (нохчий меттала).
11.45 — «Iилман - технически прогресс а къахьегама овсарле дегIаяр а» (эрсий меттала).
15.15 — «Фуд керда?» яха А. Боковa сатерически дувцар (гIалгIай меттала).
15.35 — Реклама (эрсий меттала).
17.15 — Передачай программа. Хаоттам (эрсий меттала).
17.16 — А. Хамхоева иллеш (гIалгIай меттала).
17.31 — «ЦIе сийгаш» (гIалгIай меттала).
18.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала).
18.10 — Керда хоамаш (нохчий меттала).
18.20 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала).
18.30 — «Юртара вахар» (эрсий меттала).
18.40 — «Советаши вахари» яха радиожурнал (эрсий меттала).

УКВ

17.00 — «Юхадерзар» яхача Собзанова операх йола литературча — ашарий композици.
17.56 — Х. Нурадилова цIерагIча Нохч-ГIалгIай драматически театра «Маьркана» яха радиоспектакль.
18.44 — Моттигерча авторий иллеш.

Хаоттам

Тахан республике гIоллеи Грозне кIезиг-дукха моркаш а йолаш, йочан а йоаццаш, малхбоалехьара секунде 7—12 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура республике 25 — 30, Грозне 28 — 30 градус йовхал йолаш хилен таро ю.

Кхоана хуцалуш моркаш а йолаш, йочан а йоаццаш, гайн-тайпарча оагIонашкахьа секунде 3 — 7 метр чIоагIа мух а хьекхаш хилен фегара температура бийсан 14 — 19, дийнахьа 23 — 28 градус йовхал йолаш хилен тарлу.

МЕТЕОСТАНЦИ.

ТХА АДРЕС: 364907, г. Грозный, Маяковске, ул. 92. Телефонаш: редактора — 2-45-57; редактора заместителa — 2-85-07; бехктохама секретаря — 2-84-68; отделий: партийни вахара — 2-54-04; промышленности транспортеи — 2-65-01; юрта боахама — 2-47-84; культура — 2-64-75; письмой — 2-85-64, корректоре — 2-89-88.

НАШ АДРЕС: 364907, г. Грозный, ул. Маяковского, 92. Телефоны: редактора — 2-45-57; заместителя редактора — 2-85-07; ответственного секретаря — 2-84-68; отделов: партийной жизни — 2-54-04; промышленности и транспорта — 2-65-01; сельского хозяйства — 2-47-84; культуры — 2-64-75; писем — 2-85-64; корректорская — 2-89-88.

Газет арадувл шинареи, ереи, шоаттеи деношка

СФ05249. «Грозненский рабочий» издательства типографи, Маяковске, 92. Типография издательства «Грозненский рабочий», ул. Маяковского, 92. Заказ № 3966.